

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์เอกสารในประเด็นสำคัญดังนี้

1. แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม
3. แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา
5. การประเมินนักเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม

ด้วยแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีความอ่อนแอทางชีววิทยาของเผ่าพันธุ์ เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมและเพราะพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดจากการมีความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการเรียนรู้และได้รับการขัดเกลาจากสังคม เพื่อให้บุคคลนั้นรู้จักเลือกแบบหรือยึดถือแบบฉบับที่คิดว่ามีส่วนคล้ายกับตน ซึ่งเป็นแนวทางให้บุคคลรู้จักทำในสิ่งที่สังคมต้องการและอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2546, หน้า 1; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, หน้า 161)

1. ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อาจเรียกชื่อได้หลายอย่าง เช่น สังคมกรรม สังคมประกิต และบางแห่งใช้ว่า Enculturation เป็นกระบวนการที่คนเรียนรู้การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือของสังคม โดยการซึมซับเอาบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมมาเป็นของตน และเรียนรู้ในการปฏิบัติตามบทบาทและภาระหน้าที่ทางสังคม (เช่น ลูก เพื่อน นักศึกษา ผู้สูงอายุ) เป็นกระบวนการทำให้คนเรียนรู้และยอมรับบทบาทของแต่ละฐานะตำแหน่ง หรือหมายถึงการสั่งสอนอบรมบ่มเพาะให้คนซึ่งเป็นสัตว์สังคมได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมของตนได้อย่างสอดคล้อง การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่มให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี เป็นกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจเจกชนเรียนรู้ความชำนาญพื้นฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบพฤติกรรมของสังคม จึงเป็นกระบวนการ ทั้งทางตรงและทางอ้อมและทั้งในระดับรู้ตัวและจากจิตใต้สำนึกที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ

กำหนดหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันและให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง เป็นวิถีทางที่บุคคลเรียนรู้ทักษะและทัศนคติที่สัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ทางสังคมที่บุคคลเหล่านั้นอาศัยอยู่ เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ โดยเรียนรู้ถึงค่านิยม กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ที่มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ วางไว้เพื่อให้ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันสามารถดำเนินต่อไปด้วยดี ฉะนั้นการจัดেলাทางสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถี ระเบียบ บรรทัดฐานที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กระบวนการจัดেলাทางสังคมจึงมีความสำคัญ ต่อรูปแบบและลักษณะพฤติกรรมของบุคคลตั้งแต่ช่วงแรกเริ่มของชีวิตจนถึงวัยชรา เป็นกระบวนการ ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถือเป็นเครื่องมือที่สังคมใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ กำหนดทิศทาง ของรูปแบบและลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ให้แก่ปัจเจกบุคคล ให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานและความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมของ คนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งบุคคลเป็นสมาชิกอยู่ รวมทั้งเพื่อสร้างความสามารถหรือทักษะในการอยู่รอด ในสังคมด้วย (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2546, หน้า 1; ราชบัณฑิตยสถาน, 2549, หน้า 225; จุฑาพรธ (จามจุรี) ผดุงวิทย์, 2550, หน้า 137)

การจัดেলাทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมและทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมี บุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิก ที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้การจัดেলা ทางสังคมทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรมมีสภาพแตกต่าง จากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น ดังนั้นการจัดেলাทางสังคมจึงมีความหมาย 2 นัยด้วยกันคือ

1.1 การจัดেলাทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ทุกคน ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียนหนังสือ มารยาท ทางสังคมหรือระเบียบประเพณีต่าง ๆ การจัดেলাทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้ มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าว และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น การได้รับ การแนะนำสั่งสอนเรื่องภาษา ทำให้มนุษย์สามารถพูดภาษาติดต่อกันได้ การเรียนรู้มารยาทใน การรับประทานอาหารได้ถูกต้อง เช่น ควรนั่งลงรับประทานอาหารให้เรียบร้อยหรือไม่เดิน ขณะรับประทานอาหาร

1.2 การจัดেলাทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรม ไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น คนไทยมีบุคลิกภาพขี้อ่อนโยน และเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ กระบวนการจัดেলাทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ มากกว่าสภาพทางธรรมชาติ เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีผู้ใหญ่เอาใจใส่อบรมสั่งสอนอยู่เสมอ จะมีกิริยามารยาทเรียบร้อยและพูดจาไพเราะกว่าเด็กที่ถูกปล่อยปละละเลยไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2548, หน้า 43)

การจัดেলাทางสังคมเริ่มต้นตั้งแต่เกิดและเป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบ เป็นการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ของสังคม รวมตลอดถึงทักษะที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและการบำบัดตามต้องการ การจัดেলাทางสังคมจึงเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันและให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองตามแนวทางที่สังคมต้องการ สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น รวมทั้งได้ทราบคุณธรรม คุณค่าและอุดมคติที่สังคมยึดมั่นและได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม ปัจจุบันนักสังคมวิทยาไม่ได้ถือว่า การจัดেলাทางสังคมเกิดขึ้นเฉพาะในวัยเด็ก โดยมีพ่อแม่และครูเป็นผู้จัดেলাหลัก แต่ถือว่าเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดช่วงชีวิตและยังถือว่า การจัดেলাทางสังคมเป็นกระบวนการ 2 ทิศทาง คือ ต่างฝ่ายต่างจัดেলাซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละฝ่ายยังสามารถตีความและปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมของตนเสียใหม่ได้ ดังนั้นการจัดেলাทางสังคมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549, หน้า 225)

2. จุดมุ่งหมายของการจัดেলাทางสังคม

การจัดেলাทางสังคมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของสังคมได้เรียนรู้และรับวัฒนธรรม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ความประพฤติกและคุณค่าต่าง ๆ ที่กลุ่มสังคมนั้นได้วางไว้เป็นบรรทัดฐานหรือเป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น เพื่อช่วยให้มีพฤติกรรมเป็นไปตามสิ่งที่สมาชิกในสังคมนั้นปฏิบัติกันอยู่ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

2.1 การกำหนดบทบาทในสังคม ให้ได้รู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐาน (Norms) และตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทอย่างถูกต้อง ได้เรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมของตนและเข้าใจบทบาทของบุคคลอื่นเพื่อจะได้ปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีและมีความสัมพันธ์ในสังคมเป็นไปโดยราบรื่น คือ รู้จักเลือกและรู้ว่าอะไรควรจะทำ อะไรเป็นข้อห้ามของสังคมที่ไม่ให้ปฏิบัติ เช่น การรู้จักตอบแทนคุณพ่อแม่เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ การเว้นจากการทำร้ายร่างกายผู้อื่นเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ถ้าฝ่าฝืนถือว่าผิดกฎหมายและต้องถูกลงโทษตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำ เป็นต้น

2.2 ปลูกฝังความชำนาญหรือทักษะ (Skills) ช่วยให้บุคคลมีการเตรียมความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม เช่น ความรู้ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่น

2.3 ปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน (Disciplines) เพราะความมีระเบียบวินัยต้องปลูกฝังให้เป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคล เพื่อให้บุคคลยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด เช่น วิธีการรับประทานอาหาร นิสัยการอาบน้ำชำระร่างกาย

2.4 ปลุกฝังความมุ่งมั่นและค่านิยมที่กลุ่มยอมรับ (Aspirations) เป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลและถือเป็นการถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม (Social Values) มายังตัวบุคคลด้วย เช่น แรงจูงใจเพื่อความสำเร็จ ซึ่งทำให้บุคคลยอมรับที่จะดำเนินชีวิตตามกติกาและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้วางไว้ (จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2548, หน้า 44; ปาณิ จิตวิวัฒนา, 2548, หน้า 88-90)

นอกจากนี้จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม (Aims of Socialization) อาจกล่าวได้ดังนี้

2.1 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อจะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

2.2 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะช่วยพัฒนาศักยภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในรูปแบบการทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.3 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะช่วยพัฒนาเด็กให้เกิดการพัฒนาตนเองในด้านความคิด ความสำเร็จในการประพฤติปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้พัฒนาความสามารถในการทำงานและเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น (Berns, 2004, p. 34)

3. แหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แต่มักจะเข้มข้นในช่วงวัยเด็กเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมเข้าสู่สังคมที่ค่อย ๆ กว้างขวางขึ้น แหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมมี 5 แหล่ง ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาชุมชนและสื่อมวลชน

3.1 การขัดเกลาจากสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้ว่สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ หรือสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้งและมีอิทธิพลต่ออารมณ์ทัศนคติและความประพฤติของเด็กเป็นอย่างยิ่งเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดเป็นสถาบันที่เตรียมเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ คุณค่า แบบความประพฤติ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมเป็นสถาบันที่ให้การอบรมเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ดังนั้น หากครอบครัวให้การอบรมสั่งสอนและประพฤติเป็นตัวอย่างให้กับบุตรหลาน ก็น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญข้อหนึ่งที่ทำให้เกิดคนดีมีคุณธรรมขึ้นได้ในระดับครอบครัวซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มปฐมภูมิ เป็นกลุ่มเล็กมีคนน้อยและคนรู้จักกันดี เป็นแบบส่วนตัวและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด การถูกจัดว่าเป็นครอบครัวดีมีคุณธรรมได้นั้นสิ่งหนึ่งอยู่ที่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในครอบครัวนั่นเอง

วิธีการอบรมอาจทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงเป็นการบอกตรง ๆ ว่าต้องทำตัวอย่างอะไรเพื่อจะได้วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสม เช่น สอนให้มีวินัย มีสัมมาคารวะ รู้จักไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่ รู้จักกล่าวคำขอบคุณเมื่อมีใครให้สิ่งของหรือทำอะไรให้ การบอกกันโดยตรงนี้บางครั้งจะมีการให้รางวัลและการลงโทษ เช่น ทำถูกทำดีได้รับคำชมเชย ทำผิดถูกลงโทษตั้งแต่กล่าวตักเตือนจนถึงเขียนติ ส่วนการอบรมทางอ้อมเป็นการอบรมแบบไม่เป็นทางการ อาจจะเป็นการเลียนแบบหรือรับเข้าไปโดยไม่รู้ตัว เช่น พ่อแม่สกรปรกลูกก็สกรปรก พ่อแม่ชอบใช้คำหยาบลูกก็ใช้คำหยาบด้วย เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2546, หน้า 42) ครอบครัวจึงนับเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งกล่อมเกลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคมโดยผ่านกระบวนการจัดเกลาทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า “บ้านเป็นศูนย์กลางของการจัดเกลาทางสังคมโดยมีพ่อแม่เป็นสื่อกลางของการเรียนรู้” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548, หน้า 21)

การหล่อหลอมจัดเกลาหรือการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกของสังคมโดยครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของคนมากที่สุด เพราะครอบครัวซึ่งมีพ่อแม่เป็นหลักมีอิทธิพลต่อชีวิตและการพัฒนาทุกด้านของบุคคลมาก เพราะพ่อแม่มีบทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อ ทักษะ ค่านิยมและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กด้วยการเลี้ยงดู รวมทั้งถ่ายทอดคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนาด้วย องค์ประกอบที่ทำให้ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนจึงรวมถึงการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมและการมีลักษณะทางศาสนาของพ่อแม่ที่เอื้อต่อการอบรมพร่ำสอนและถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัวของตน เพื่อให้สมาชิกรุ่นเยาว์หรือลูกมีพฤติกรรมที่ดีเป็นที่ต้องการของสังคม วิธีการเลี้ยงดูเด็กและลักษณะทางศาสนาพุทธของพ่อแม่ที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 วิธีการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวมีผลกับพฤติกรรมของเด็ก ได้มีผู้จำแนกวิธีการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านจิตใจและพฤติกรรมของเด็กไว้ 5 แบบ ดังนี้

3.1.1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่พ่อแม่เลี้ยงดูลูกโดยแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขลูกของตนมาก มีความใกล้ชิดกับลูก โดยตนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับลูก ให้ความสนิทสนม สนับสนุนช่วยเหลือและให้ความสำคัญกับลูกด้วยการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากนี้เป็นการให้ในสิ่งที่ลูกต้องการทั้งสิ้น ซึ่งจะทำให้ลูกยอมรับการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ ของพ่อแม่ได้โดยง่าย และยอมรับพ่อแม่เป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว

3.1.1.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่พ่อแม่ได้อธิบายเหตุผลให้แก่ลูกในขณะที่มีการส่งเสริมลูกหรือจัดวางการกระทำของลูกหรือลงโทษลูก รวมทั้งการให้รางวัลและลงโทษลูกอย่างเหมาะสมกับการกระทำของลูกมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อลูกตามอารมณ์

ของตน การกระทำของพ่อแม่จะเป็นเครื่องช่วยให้ลูกได้เรียนรู้และรับทราบถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ นอกจากนั้นจะช่วยให้ลูกสามารถทำนายว่าตนจะได้รับรางวัลหรือลงโทษจากพ่อแม่มากน้อยเพียงใดหลังจากที่ตนกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ แล้ว

3.1.1.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย การลงโทษเมื่อเด็กทำผิดนี้เป็นสิ่งที่พ่อแม่ใช้กันอยู่เสมอ ซึ่งลักษณะการลงโทษมีหลายวิธี เช่น การห้ามปราม การใช้คำสั่งบังคับโดยการลงโทษทางกาย การใช้วาจาคว่ำ การริบวัตสิ่งของ การงดแสดงความรักใคร่ และการตัดสิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น การลงโทษเด็กจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การลงโทษทางกายและการลงโทษทางใจ

การลงโทษเด็กโดยการทำให้เจ็บกาย เป็นวิธีการปรับพฤติกรรมที่พ่อแม่ใช้อย่างจงใจ ส่วนจะใช้มากหรือน้อยกว่าการให้รางวัลเมื่อเด็กทำความดีนั้น งานวิจัยพบว่ามารดาไทยมักเพิกเฉยเมื่อลูกทำความดี ซึ่งการเพิกเฉยไม่รู้ไม่เห็นเมื่อลูกทำความดีนี้เท่ากับเป็นการลงโทษลูก และทำให้ลูกไม่ทราบว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ควรทำซ้ำหรือไม่ การลงโทษทางกายนั้นมีประโยชน์เพียงเล็กน้อย คือ สามารถยับยั้งพฤติกรรมได้ชั่วคราว แต่การลงโทษทางกายนี้มีผลลบต่อเด็กมาก เพราะสอนให้เด็กก้าวร้าว รังเก ซ่มเหิงผู้ที่อ่อนแอกว่า ทำให้เด็กเกลียดกลัวผู้ลงโทษและหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการที่ตนเคยถูกลงโทษ ส่วนการลงโทษทางจิตให้ผลดีในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอยู่บ้าง การเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตเหมาะสมกว่าการอบรม เลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายในเด็กที่อายุ 7 ขวบขึ้นไป

3.1.1.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม การควบคุมมาก หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตามแล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่าเด็กทำตามที่ตนต้องการหรือไม่ เด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษเด็ก ส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การสอนให้เด็กรู้จักคิดตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ควรทำสิ่งใด และเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก อย่างไรก็ตามการเลี้ยงดูแบบควบคุมมากเหมาะสมที่จะใช้กับเด็กในระยะก่อนวัยรุ่นและเหมาะสมกับเด็กหญิง ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยเหมาะสมในวัยรุ่นเป็นต้นไปและเหมาะสมกับเด็กชาย

3.1.1.5 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กช่วยเหลือตนเองได้เร็ว และไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากเกินไป (สุธรรม นันทมงคลชัย, 2547, หน้า 14-15)

วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีผลต่อการปลูกฝังพฤติกรรมที่น่าปรารถนาให้แก่เด็ก วิธีการเลี้ยงดูแบบใดแบบหนึ่งหรือสองแบบร่วมกันสร้างคุณลักษณะบางด้านให้แก่เด็ก หรือวิธีการเลี้ยงดูบางแบบเป็นพื้นฐานให้เกิดคุณลักษณะหลาย ๆ อย่างในตัวเด็ก เพราะครอบครัวนั้นเป็นตัวแทน

ทางสังคมหน่วยแรกและสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และหลักปฏิบัติทางศาสนา ให้กับเด็ก ดังนั้นพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในตัวเด็กจึงได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณธรรม จริยธรรมของพ่อแม่ทั้งผ่านการสั่งสอนอบรมหรือการเห็นเป็นแบบอย่างประกอบกับรูปแบบของการเลี้ยงดูที่มีความสัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรมของเด็กด้วย แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ที่แสดงความรักลูกมาก สนับสนุนและใกล้ชิดลูกมาก เมื่อพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกจะทำให้ลูกรับการถ่ายทอดได้ง่ายและได้มาก สำหรับระยะเวลาและวิธีการของการขัดเกลาทางสังคมที่ได้รับจากครอบครัวนี้แตกต่างกันไปตามทัศนคติแต่ละครอบครัวที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เช่น บางครอบครัวจะให้เด็กมีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักคิดและตัดสินใจตั้งแต่เยาว์วัย แต่บางครอบครัวจะเป็นห่วงและควบคุมพฤติกรรมของเด็กอยู่เป็นระยะเวลานานหรือตลอดไป (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2548, หน้า 47)

นอกจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีผลต่อพฤติกรรมในด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก ลักษณะทางศาสนาของพ่อแม่ก็ถือเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมที่มากขึ้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.1.2 ลักษณะทางศาสนาพุทธของพ่อแม่มีผลกับพฤติกรรมของลูกเช่นกันซึ่งสรุปลักษณะทางศาสนาของคนไทยว่าประกอบด้วย ความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพุทธศาสนา และการใช้ชีวิตแบบพุทธ รายละเอียดดังนี้

ความเชื่อทางพุทธ หมายถึง การรับรู้และการยอมรับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ และความเชื่อเรื่องนิพพาน เป็นต้น

การปฏิบัติทางพุทธ หมายถึง การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ในการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักพุทธศาสนาที่สำคัญบางด้าน คือการปฏิบัติตามบุญกิริยาวัตถุอันประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา

การมีวิถีชีวิตแบบพุทธ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องกับหลักคำสอนพื้นฐานของพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การใช้จ่าย ประหยัด มัธยัสถ์ การกินอยู่แต่งกายเหมาะสม เรียบง่าย การใช้เวลาว่างไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข การทำงาน มีสัมมาคารวะ ไม่โกง ไม่เบียดเบียน มีค่านิยมด้านการอนุรักษ์ ไม่นิยมทุนนิยม/บริโภคนิยม และการคบเพื่อน หลีกเลี้ยงคนพาล งดอบายมุข คบเพื่อนที่ประพฤติดี ไม่คบเพื่อนด้วยหวังลาภยศ สรรเสริญ (งามตา วนิทนนท์, 2536, หน้า 12-31)

การขัดเกลาจากสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ ทัศนคติและความประพฤติของเด็กนั้น ส่วนสำคัญเกิดจากการหล่อหลอมด้วยการอบรม

เลี้ยงดูจากพ่อแม่ในแบบต่าง ๆ เช่น แบบรักสนับสนุน แบบใช้เหตุผล แบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย แบบควบคุม และแบบให้พึ่งตนเองเร็ว ทั้งโดยใช้แบบใดแบบหนึ่งหรือแบบร่วมกันและทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ระยะเวลาการขัดเกลาจากสถาบันครอบครัวและลักษณะทางศาสนาพุทธของพ่อแม่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กให้มีลักษณะแตกต่างกันด้วย

3.2 การขัดเกลาจากสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันแห่งที่สองที่สมาชิกในสังคมจะได้รับการอบรมขัดเกลาต่อจากสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ความคิดและวิชาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ เป็นแหล่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญงอกงามทั้งด้านการเจริญเติบโตทางร่างกาย ความรู้และสติปัญญา และการเป็นคนดีมีจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาจะต้องสร้างให้มีขึ้นแก่ผู้เรียนด้วย ซึ่งนอกจากจะสอนในวิชาต่าง ๆ ยังต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความงอกงามของคุณธรรมจริยธรรมด้วย ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันสถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากขึ้น เพื่อพัฒนาให้นักเรียนเกิดความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ ทักษะการดำรงชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพราะเด็กสมัยใหม่มักจะใช้ชีวิตอยู่ในสถาบันการศึกษาเป็นระยะเวลายาวนาน จึงมีโอกาสน้อยเหลือแหล่ที่ตนตัดสินใจของเด็ก ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้อย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว สถาบัน การศึกษาจึงเป็นตัวแทนทางสังคมที่ให้การอบรมให้การศึกษาอย่างเป็นทางการมีแบบแผนและมีจุดมุ่งหมายให้ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมจรรยา ค่านิยม ปรัชญา วัฒนธรรม รวมถึงการฝึกระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังทำให้เด็กได้สมาคมกับคนหมู่มาก ทำให้มีโอกาสดูแลเรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมและรู้จักการปรับตัวได้มากขึ้น รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ อีกทางหนึ่งด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 22-23) แต่บางครั้งอาจพบปัญหาจากการขัดเกลาจากสถาบันการศึกษายูบ่าง เช่น การขัดเกลาจากสถาบัน การศึกษาไม่ตรงกับ การขัดเกลาจากสถาบันครอบครัวจึงทำให้เด็กสับสนไม่ทราบว่าของใครถูกต้องหรือการขัดเกลาจากสถาบันการศึกษามีลักษณะที่เป็นทฤษฎีหรืออุดมคติมากเกินไปไม่ตรงกับสิ่งที่ปฏิบัติในชีวิตจริง ทำให้เด็กอาจเสื่อมศรัทธาหรือไม่แน่ใจว่าควรเชื่อหรือไม่ ซึ่งมีผลทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งในตัวเองคลั่งขึ้นได้ (ปพาณี จิตวัฒนา, 2548, หน้า 93)

สรุปได้ว่าการขัดเกลามาจากสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นสถาบันแห่งที่สองต่อจากสถาบันครอบครัว และมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเจริญเติบโตทางร่างกาย ความรู้ สติปัญญา ทักษะการดำรงชีวิต และการเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม บางครั้งรูปแบบการขัดเกลามาจากสถาบัน การศึกษาอาจไม่ตรงกับรูปแบบการขัดเกลามาจากครอบครัวทำให้เด็กเกิดความสับสนได้ ดังนั้นการขัดเกลามาจากสถาบัน การศึกษาจึงไม่ควรเป็นลักษณะอุดมคติจนเกินไปแต่ควรเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ในชีวิตจริงเพื่อลดความสับสนและเพิ่มศรัทธาให้กับเด็ก

3.3 การขัดเกลามาจากสถาบันศาสนา

ศาสนามีส่วนสร้างเจตคติที่ดี มีจิตใจที่งดงาม มีพฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรม ความสุจริต ซึ่งช่วยให้บุคคลเข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสามารถระงับความตึงเครียดหรือจัดการความฟุ้งซ่านหรือทุกข์ได้ แนวความคิดของศาสนาจึงเป็นพลังให้บุคคลยอมรับหรือไม่ยอมรับสิ่งต่าง ๆ คุณค่าที่มาจากศาสนาจึงเป็นเสมือนเครื่องกลั่นกรองความรู้สึกของบุคคล วัดจึงมีอิทธิพลต่อบุคคลไม่น้อย ถ้าบุคคลใกล้ชิดวัดมากเท่าใดก็จะได้รับเจตคติและแนวความคิดมากขึ้นเท่านั้น วัดและพระสงฆ์จึงช่วยขัดเกลานิสัยความประพฤติของบุคคล เช่น การที่บุคคลจะคิดว่าสิ่งใดถูกหรือผิด เกิดจากความเชื่อในศาสนาที่ตนยึดถือ และมีอิทธิพลทางจิตวิทยาที่ช่วยสร้างบุคลิกภาพของบุคคล สำหรับบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างใกล้ชิด ศาสนาก็มีอิทธิพลไม่น้อยเพราะหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมของโลกมาจากศาสนา หลักจริยธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จึงกลายเป็นหลักของกฎหมาย ทั้งทางแพ่งและทางอาญา ทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งเป็นข้อห้ามที่ขยับยั้งการกระทำของบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ปรากฏในรูปขนบธรรมเนียมประเพณีและมารยาทที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน

สถาบันทางศาสนา เช่น วัด เป็นสถานที่ที่มีหน้าที่อบรมปลูกฝัง สั่งสอน ขัดเกลามาให้คนเป็นคนดีมีคุณธรรม เน้นแนวทางให้คนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อเป็นเป้าหมายในการกระทำ โดยเฉพาะศาสนาพุทธได้สอนให้ไม่ตั้งอยู่ในความประมาทเพราะหลายสิ่งในโลกไม่มีความแน่นอน จึงต้องยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรมและมีความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร ซึ่งหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนนี้เป็นหน้าที่โดยตรงของพระ โดยเฉพาะในอดีตนุคณดังกล่าว มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่ศาสนาและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของการสอนศาสนา แต่สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ศาสนสถานในศาสนาพุทธลดความสำคัญ ในการเป็นศูนย์กลาง การสั่งสอนศาสนา การเผยแผ่ศาสนาพุทธในปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นการเผยแพร่ด้วยสื่อต่าง ๆ มากขึ้น และบุคคลที่เผยแผ่คำสอนอาจรวมไปถึงแม่ชีและฆราวาสบางส่วนด้วย การศึกษาการถ่ายทอดคุณธรรมจากสถาบันศาสนาจึงวัดได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ การไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัด การไปฟังพระเทศน์ การฟัง/ชมรายการทางธรรมหรือการสอนศาสนาจากรายการวิทยุโทรทัศน์ ทั้งโดยพระ แม่ชี ฆราวาส และการอ่านเรื่องธรรมะจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งจากหนังสือ วารสาร และหนังสือพิมพ์ (สุพัตรา สุภาพ, 2546, หน้า 43-44)

สรุปได้ว่าการขัดเกลาจากสถาบันศาสนาซึ่งเป็นสถาบันที่ช่วยให้เด็กเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และสามารถระงับทุกข์ได้นั้น มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพให้เด็กยึดมั่นในสิ่งดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรมและมีความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร นอกจากนี้การขัดเกลาจากสถาบันศาสนาในปัจจุบัน มีรูปแบบการเผยแผ่คำสอนในหลากหลายทางมากขึ้น ทั้งจากวัดด้วยการร่วมกิจกรรมทางศาสนา หรือฟังเทศน์ และจากการชม ฟัง อ่าน เรื่องราวธรรมะจากสื่อทั้งวิทยุ โทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ ต่างๆ ซึ่งพัฒนาให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น

3.4 การขัดเกลาจากชุมชน

3.4.1 เพื่อนบ้าน

การที่ชุมชนรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนและดำรงอยู่ได้นั้น ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ เงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ ต้องสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านการปกครองจะต้องสามารถควบคุม การตัดสินใจของชุมชนได้อย่างเป็นอิสระ และด้านศาสนาและวัฒนธรรมจะต้องมีคุณค่าที่ตรง เหมาะสม รวมทั้งการรวมกันเป็นชุมชนจะต้องรวมกันอย่างมีจิตสำนึกและมีความเข้าใจ ไม่ใช่ รวมกันเพียงเพราะมีคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีความเข้าใจประกอบด้วย นอกจากนี้ การดำรงอยู่ของชุมชนนั้นต้องมีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ทางคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ยึดถือ ปฏิบัติมานาน รวมทั้งการเพิ่มเติมคุณค่าจากวัฒนธรรมใหม่ซึ่งชุมชนสร้างขึ้นมารับกระแส โลกาภิวัตน์ด้วย ความสามารถในการผสมผสานระหว่างคุณธรรมจริยธรรมความเชื่อดั้งเดิมกับ กระแสวัฒนธรรมใหม่จะช่วยให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ดังนั้นการสืบทอดคุณธรรมจริยธรรมระหว่างรุ่น ของสมาชิกจึงเป็นสิ่งจำเป็น (ชาติยา วรรณสูตร, 2547, หน้า 55-1) บุคคลในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญ ในการหล่อหลอมและขัดเกลาทางสังคมเพื่อการสืบทอดคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ซึ่งเป็น บุคคลรุ่นต่อไปในชุมชนในการดำรงความเป็นชุมชนของตนเองไว้

3.4.2 เพื่อน

เพื่อนคือบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน โดยอาจจะรวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อนธรรมดาจนถึงชมรมสมาคมที่ตนสนใจ เช่น เพื่อนร่วมชั้น ชมรมฟุตบอล สมาคมนักเรียนเก่า เป็นต้น หรืออาจแบ่งตามลักษณะของกลุ่มตามอายุ ลักษณะนิสัยหรือกลุ่มตามพื้นที่ วิชาชีพ หรือ ตามกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ของบุคคลใน กลุ่มโดยมีพื้นฐานความเป็นเพื่อนเป็นหลักและต้องมีการพบปะกันหรือสื่อสารกัน ทางใดทางหนึ่ง อย่างต่อเนื่อง เพื่อนมีความสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมของบุคคล เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับบางอย่างที่บุคคลจำเป็นต้องทำเพื่อให้เพื่อนยอมรับ รวมทั้งทำให้บุคคลรู้จักช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน นอกจากนี้ถ้าเพื่อนสนับสนุนบรรทัดฐานของสังคมก็มีผลในการช่วยเหลือถ่ายทอดคุณค่าและ

วิธีการระเบียบกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการได้ แต่ในทางตรงกันข้ามเพื่อนอาจเป็นแรงช่วยผลักดันให้บุคคลทดลองหรือลองคิดต่อข้อบังคับ ระเบียบวินัยที่ผู้ใหญ่ตั้งเอาไว้ได้เช่นกัน

บทบาทของเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็ก เช่น ก่อให้เกิดผลที่สำคัญต่อการพัฒนาการและการสร้างอัตมโนภาพที่ไม่เหมือนกับครอบครัวหรือครู เพราะเพื่อนร่วมวัยจะเป็นกระจกส่องที่ไม่ถูกบดบังด้วยความรักหรือภาระหน้าที่ นอกจากนี้กลุ่มเพื่อนจะก่อให้เกิดโอกาสสำคัญในการฝึกหัดทักษะในการสวมบทบาทของเด็ก อีกทั้งกลุ่มเพื่อนสนิทวัยเดียวกันจะมีวิธีอธิบายให้เกิดการเรียนรู้บทบาทและค่านิยมทางสังคมซึ่งผู้ใหญ่ไม่ต้องการสอน เช่น ความรู้เรื่องเพศและการเบี่ยงเบนทางสังคม ดังนั้นกลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมากยิ่ง เพราะเด็กวัยนี้มีแนวโน้มต้องการอยู่ร่วมกับเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตนหรือคนที่อยู่แวดล้อมตน เช่น มีรสนิยมใกล้เคียงกันในด้านความคิด การแต่งกาย หรือแบบของการแสดงออก และต้องการให้เพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม ถ้าพฤติกรรมของเด็กไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน เด็กอาจแสดงพฤติกรรมหลายแบบ เช่น อาจหลบตัวไปจากสังคมอยู่คนเดียวหรือทำสิ่งผิดปกติเพื่อเรียกร้องความสนใจ นอกจากนี้สังคมสมัยใหม่เช่นในปัจจุบันมีผลทำให้กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมากขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ครอบครัวสมัยใหม่มีขนาดเล็ก เด็กจึงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อนแทนการใช้เวลาอยู่กับครอบครัว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรุ่นอายุ พ่อแม่หรือผู้ปกครองกลายเป็นคนด้าสมัยในขณะที่เพื่อน ๆ ทันสมัยกว่าและโอกาสที่บุคคลจะทำการเคลื่อนย้ายทางสังคมโดยอาศัยการศึกษาในปัจจุบันมีมากกว่าสมัยก่อน ทำให้เด็กมีความมูมานะในการศึกษามากขึ้น ซึ่งพ่อแม่ไม่สามารถให้คำแนะนำพึ่งพาได้ในขณะที่กลุ่มเพื่อนช่วยเหลือได้ ดังนั้นการคบเพื่อนจึงมีความหมายแก่วัยนี้ พ่อแม่และครูจึงควรให้เด็กอยู่ในสายตาโดยไม่รู้สึกตัวและแนะนำให้คบเพื่อนที่ดีเพื่อส่งเสริมให้บุคลิกภาพและเจตคติค่านิยมทั้งหลายเป็นไปในทางที่ดี (ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร, 2545, หน้า 48; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 23; พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2550, หน้า 173)

สรุปได้ว่ากระบวนการขัดเกลาจากชุมชน ทั้งจากเพื่อนบ้านและเพื่อน มีอิทธิพลต่อเด็กในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมในด้านการสืบทอดทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ พัฒนาการการสร้างอัตมโนทัศน์และแบบของความประพฤติ

3.5 สื่อมวลชน

แหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (Agents of Socialization) คือครอบครัว และมีผลต่อแหล่งอื่น ๆ ด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “...ครอบครัวเป็นสถาบันแรกในการขัดเกลาทางสังคม นอกจากการเลี้ยงดูต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีแล้วนั้น การที่จะสร้างคนให้มีศักยภาพต้องเริ่มจากการฝึกในครอบครัวและการเรียนรู้จากตัวแบบที่ดี เพราะปัจจุบันนี้สังคมมีความเจริญเติบโต

ทางด้านอุตสาหกรรมทำให้ครอบครัวต้องประกอบอาชีพนอกบ้านไม่มีเวลาในการดูแลอบรมลูก ในสถาบันการศึกษาก็เกิดปัญหาเรื่องเด็กอ่านเขียนและไม่สร้างเด็กให้เกิดความตระหนักหรือจิตสำนึกที่จะเป็นคนดีของสังคม กลุ่มเพื่อนและสื่อจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและเป็นตัวแบบในด้านพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัวและศาสนา” (Berns, 2004, pp. 42-43) ดังนั้นกระบวนการจัดกลาทางสังคมในสังคมสมัยใหม่นอกจากประกอบด้วยการอบรมสั่งสอนในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและเพื่อน ปัจจุบันสื่อมวลชนจึงเข้ามามีอิทธิพลสำคัญในกระบวนการจัดกลาทางสังคมสำหรับเยาวชนมากขึ้นด้วย

สื่อมวลชนประกอบด้วยหลายประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ นวนิยาย วรรณกรรม วรรณคดี เป็นต้น มีทั้งการให้ความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีส่วนในการจัดกลาทางสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งความคิดความเชื่อ คุณค่า และแบบของ ความประพฤติ ซึ่งในสังคมปัจจุบันสื่อมวลชนแผ่ขยายและมีอิทธิพลต่อครอบครัว ทำให้บุคคลได้รับ ค่านิยมและวิธีการปฏิบัติทั้งในด้านบวกและด้านลบมากขึ้น รวมทั้งมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมและความเป็นไปในสังคม และนับวันจะเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่จัดกลาทางสังคมที่สำคัญมากเพราะเข้าถึงตัวคนได้ดีที่สุดและบ่อยที่สุด อีกทั้งเข้าถึงคนจำนวนมากพร้อม ๆ กัน ทำให้ การแทรกแนวคิดค่านิยมต่างๆ ทำได้ง่ายและได้ผล อย่างไรก็ตามอิทธิพลจากสื่อมวลชนในการมีส่วนช่วยสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาในการจัดกลาทางสังคมจะมีมาน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคล ภูมิหลังของครอบครัวในการสอนให้รู้จักเหตุและผลหรือการเลือกข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งเจตคติของแต่ละบุคคลต่อสิ่งที่ตนได้รับรวมอยู่ด้วย ดังนั้นข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชน จึงมีทั้งยอมรับ ไม่ยอมรับหรือวางเฉย ไม่ว่าจะเป็นปฏิกิริยาแบบใด แต่ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่ม รวมทั้งสนองความต้องการความรู้ของบุคคลได้อีกด้วย

บทบาทของสื่อมวลชนในการจัดกลาทางสังคมมีหลายประการ เช่น การสอนบทบาท การอยู่ในสังคมและการเรียนรู้บทบาท ได้แก่ บทบาทของความเป็นแม่ เป็นพ่อ เป็นครู เป็นนักเรียนและการรู้จักสิทธิและหน้าที่นั้น การสร้างค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมเรื่องการสะสมทรัพย์สิน การดำเนินชีวิต ความทะเยอทะยาน จุดหมายปลายทางของชีวิตหรือค่านิยมทางเพศ การสร้างทัศนคติด้วยการสอน วิธีการประเมินสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนชี้แนวทางที่จะเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติ ซึ่งมีผลทำให้ ทัศนคติของคนเราเปลี่ยนไปได้และการกำหนดบรรทัดฐานของพฤติกรรม ซึ่งการกำหนดบรรทัดฐานของพฤติกรรมของกลุ่มอ้างอิงที่ตนสร้างขึ้นมาทำให้คนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมสมัยใหม่ มีผลต่อการใช้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้และมีการแข่งขันสูงในตลาดเสรี การเน้นความเป็นอิสระ

ของสื่อมวลชนและการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมทำให้มีการแพร่กระจายข่าวสารข้อมูลอย่างกว้างขวางมากมายอันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการรับรู้ เพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และด้วยกระบวนการ เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ทำให้สารที่ส่งสร้างความประทับใจแก่ผู้รับสารได้มากและมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้รับ เนื้อหาของสาร รวมทั้งความเชื่อค่านิยมที่อยู่เบื้องหลัง สารนั้นสามารถสร้างการรับรู้ที่ชัดเจนต่อผู้รับ ได้ยิ่งสื่อที่มีทั้งภาพและเสียงที่เสริมเติมด้วยสีสันความเข้าใจจากจังหวะท่วงท่าและความหนักเบาของเสียง ยังมีผลทำให้ผู้รับฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามและเกิดความรู้สึกร่วมได้เป็นอย่างดีตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ถึงแม้ปัจจุบันสื่อมวลชนจะมีเสรีภาพในการเสนอสิ่งต่าง ๆ มากทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษ แต่มักอ่อนด้อยในการเสนอสิ่งที่ส่งเสริมศาสนาวัฒนธรรม ดังนั้นสื่อมวลชนจึงมีผลต่อการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้คนได้มากทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะต่อเยาวชนที่ยังไม่มีวุฒิภาวะในการเลือกรับและพื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ยังไม่เข้มแข็งหนักแน่นพอ (สุพัตราสุภาพ, 2546, หน้า 44; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 23-24)

ถึงแม้ว่าสื่อมวลชนประเภทรายการเด็กและสื่อทั่วไปจะช่วยให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทันเหตุการณ์และได้เรียนรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่อาจนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตได้ แต่ผลกระทบจากอิทธิพลของสื่อมวลชนก่อให้เกิดโทษต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กได้หลายประการดังนี้

3.5.1 ผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก เช่น เรื่องสมรรถภาพทางกาย เพราะเด็กที่ชอบดูโทรทัศน์หรือวิดีโอมากเกินไปคงไม่ได้เล่นหรือออกกำลังกาย ไม่ได้รับอากาศบริสุทธิ์และแสงแดดเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ หากใช้เวลากับสื่อดังกล่าวจนดึก และถ้าดูใกล้จนเกินควรสายตาอาจผิดปกติเนื่องจากได้รับรังสีจากจอ และเรื่องโภชนาการ เพราะการโฆษณาผลิตภัณฑ์ประเภทขนมเด็กมีความถี่สูงและมีวิธีการนำเสนอที่ดึงดูดใจเด็ก แต่ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวส่วนใหญ่มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำหรือมีรสหวาน เมื่อเด็กรับประทานมากจะทำให้รับประทานอาหารหลักได้น้อยลง ร่างกายจะไม่ได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอ เด็กบางคนเป็นโรคฟันผุ และเด็กบางคนติดนิสัยกินจุบกินจิบซึ่งอาจทำให้เป็นโรคอ้วนได้

3.5.2 ผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น เรื่องนิสัยเสี่ยงโชค เพราะรายการประเภทเกมโชว์หรือการชิงโชคที่มีรางวัลมากมายและการโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่มีของแถมต่าง ๆ อาจโน้มน้าวใจให้ชอบการเสี่ยงโชคเพื่อให้ได้เงินและสิ่งของมาโดยง่าย รวมทั้งเรื่องพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง เพราะรายการทางสถานีวิทยุโทรทัศน์หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีเนื้อหาแสดงให้เห็นความรุนแรง ความอาฆาตพยาบาทและมีวิธีการแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้สันติวิธี ซึ่งอาจมีผลต่อ

พฤติกรรมของเด็กและบางกรณีอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวเด็กได้ และเรื่องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะเด็กที่ใช้เวลากับวิทยุโทรทัศน์หรือสื่อประเภทอื่น ๆ มากจนไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้อื่น ตามสมควรได้ อาจมีปัญหาด้านพัฒนาการทางสังคม เช่น ไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ หรือไม่สามารถเล่นโต้ตอบหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นเหมาะสม

3.5.3 ผลกระทบต่อการพัฒนาสติปัญญา เช่น เรื่องความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะเด็กที่ใช้เวลากับสื่อประเภทใดประเภทหนึ่งมากเกินไปจนเกินไป โดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์จะทำให้โอกาสที่จะได้รับประสบการณ์หรือสิ่งเร้าอื่น ๆ ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวขาดหายไป รวมทั้งเรื่องนิสัยรักการอ่าน เพราะวิทยุโทรทัศน์และวีดิทัศน์ เป็นสื่อที่ดึงดูดความสนใจของเด็กได้มากและนาน เพราะเด็กได้ยินทั้งเสียงและได้เห็นภาพที่เคลื่อนไหว จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการที่เด็กจะได้สัมผัสกับสื่อประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะสื่อสิ่งพิมพ์ที่ดีจะช่วยส่งเสริมทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้มาก และเรื่องการคิดและการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล เพราะสาระของรายการวิทยุโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่เน้นความบันเทิงและบางเรื่องมีเนื้อหาไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น มีสาระเกี่ยวกับ โชคกลางไสยศาสตร์ และการแก้ปัญหาคือความเชื่อหรือความรุนแรง ซึ่งหากเด็กได้ดูโดยไม่มีการชี้แจงให้เข้าใจเหตุผล คุณหรือโทษของสารจากรายการนั้น ๆ เด็กจะได้รับรู้เรื่องที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมอันมีผลทำให้เด็กไม่สามารถคิดหรือใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตามวัย

3.5.4 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ทักษะคิดและค่านิยม เช่น เรื่องการใช้ภาษา เพราะการใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้องเหมาะสมของสื่อมวลชนอาจทำให้เด็กเลียนแบบหรือจำไปใช้ โดยไม่ทราบว่าผิด รวมทั้งเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพราะรายการทางวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีสาระส่งเสริมความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทยมีน้อยและเด็กไม่สนใจ ส่วนรายการที่นำเข้ามาจากต่างประเทศหรือมีรูปแบบเนื้อหาเลียนแบบรายการต่างประเทศ ซึ่งมีความนิยมและเข้าถึงเด็กได้มากกว่า ทำให้เด็กไทยมีโอกาสซึมซับและเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติได้มาก ซึ่งบางอย่างไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทยเรื่องทัศนคติและค่านิยม เพราะรายการทางวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียงและสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีระดับความนิยมสูงมักมีเนื้อหาที่ตอกย้ำให้เด็กมีทัศนคติและค่านิยมบางประการที่ไม่เหมาะสม เช่น อำนาจนิยม ฟุ้งเฟ้อ นิยมบริโภคสิ่งเสพติด ประเภทเหล้า บุหรี่ ให้คุณค่าของเงินมากกว่าคุณธรรมความดีและไม่ยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหรือมองภาพพจน์ของสตรีไปในทางลบ (วันเพ็ญ พิศาลพงศ์, 2540, หน้า 220-222)

การจัดเกลาที่ได้รับจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาจะมีผลต่อบุคคลในการเลือกสื่อ รวมทั้งการแปลความหมายข้อมูลจากการจดจำและนำมาใช้ตามกรอบแห่งค่านิยม และคุณธรรมจริยธรรมที่ตนได้รับการหล่อหลอมขัดเกลาจากการเลือกจึงควรให้ความสำคัญต่อ

ผู้รับสารและกระบวนการจัดกลาทางสังคมที่มีผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของผู้รับมากกว่าจะเน้นที่ผู้ส่งสารซึ่งควบคุมได้ยากในสังคมวัตถุนิยมที่มีการแข่งขันสูงและมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่นปัจจุบัน ถึงแม้จะมีการสื่อสารหลายรูปแบบแต่ส่วนใหญ่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้การนำเสนอสารหรือรายการเชิงจริยธรรมมีน้อย และแม้จะมีอยู่บ้างในโทรทัศน์แต่ก็ยังมีปัญหาช่วงเวลาของรายการที่เยาวชนจะรับสาร ดังนั้นสื่อมวลชนหลายรายการในหนังสือพิมพ์ วารสาร และวรรณกรรมนับว่ามีประโยชน์อย่างมากในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน

สรุปได้ว่ากระบวนการจัดกลาจากสื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อเด็กในการสร้างคุณธรรม จริยธรรมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ในด้านทัศนคติ พัฒนาการ ความคิด ความเชื่อและแบบของ ความประพฤติ นอกจากนี้การจัดกลาจากสื่อมวลชนอาจเกิดผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กได้หากเด็ก ไม่มีวุฒิภาวะในการเลือกรับที่มากพอ

4. ประเภทการจัดกลาทางสังคม

การจัดกลาทางสังคมสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

4.1 การจัดกลาโดยตรง เป็นการจัดกลาที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามระเบียบแบบแผนของกลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ เป็นการบอกว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ สิ่งใด ผิด สิ่งใดถูก ซึ่งนับว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เพราะเป็นการชี้ทางและแนะแนวทางใน การปฏิบัติต่อบุคคลอย่างจริงจังและเจตนา จนทำให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมกับ สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ การจัดกลานี้จะพบเห็นเสมอในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบัน ศาสนา เช่น การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด รู้จักกิริยามารยาททางสังคม ครูอาจารย์สอน หนังสือนักเรียนให้มีศิลปวิทยาการต่าง ๆ เพื่อให้ทำหน้าที่พลเมืองที่ดี

4.2 การจัดกลาโดยทางอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ได้บอกโดยตรงแต่บุคคลได้รับประสบการณ์ หรือประโยชน์จากการสังเกตหรือเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่น เช่น การเข้าฟังอภิปราย ฟังปาฐกถา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ หรือการอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ และภาพยนตร์เป็นหนทางเรียนรู้ระเบียบต่าง ๆ ในสังคม การเข้ากลุ่ม กับเพื่อนช่วยให้เกิดการปรับตัว และพัฒนาบุคลิกภาพ (จันทงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2548, หน้า 43-44)

นอกจากนี้ อาจแบ่งประเภทการจัดกลาทางสังคมจำแนกตามระดับการเรียนรู้ ได้ดังนี้

4.1 ระดับปฐมภูมิ (Primary Socialization) เป็นการฝึกอบรมภายในครอบครัวตั้งแต่เด็ก เพื่อสร้างพื้นฐานบุคลิกภาพ ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การสังเกตการณ์ (Observation) และการเลียนแบบ (Imitation) กระบวนการจัดกลาทางสังคมในระดับนี้จะดำเนินไปตลอดชีวิต (Continuity of socialization throughout a person's life) มีพลวัตสูง สามารถรับการจัดกลาได้ใหม่หรือ Re-socialization ได้เสมอหรือสวมบทบาทใหม่ได้อยู่ตลอดเวลาและอาจเกิดแบบค่อยเป็นค่อยไป (Gradual Process) หรือเปลี่ยนแปลงฉับพลันก็ได้

4.2 ระดับทุติยภูมิ (Secondary Socialization) เป็นการฝึกอบรมบทบาทของบุคคลให้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษเฉพาะอย่างโดยผ่านการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา บทบาทของเพื่อน (Peer Group) หรือบทบาทของสื่อ เป็นต้น โดยอาจดูได้จากผลผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Artifacts/ Products) เช่น การสอนวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาผ่านการสอนสุภายิต การสอนศิลปะ เช่น การปั้นรูปปั้น หรือการได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนจากหนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุ ภาพยนตร์ เป็นต้น (จุฬาพรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต 2550, หน้า 137-140)

5. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมจะได้รับผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงจะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จำเป็นบางประการ ดังนี้

5.1 ปัจจัยทางชีววิทยา

5.1.1 เพศ มนุษย์มีสภาพร่างกายหรือทางชีววิทยาแตกต่างกันรวมถึงเพศด้วย เช่น ชายและหญิงมีโครงสร้างทางสรีรวิทยาต่างกันมีผลให้การอบรมในแนวทางที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะความคาดหวังในบทบาทของชายและหญิงในแต่ละสังคม

5.1.2 การปราศจากสัญชาตญาณของมนุษย์ มนุษย์ต่างกับสัตว์ในแง่ที่ไม่อาจใช้สัญชาตญาณในการช่วยตนเอง เพราะมนุษย์มีแรงดัน (Drive) มากกว่าสัญชาตญาณ เช่น ความหิว กระหาย ความต้องการในเรื่องเพศ ที่อุดรได้โดยการเรียนรู้วิธีการที่สังคมใช้อยู่ในการตอบสนองความต้องการต่าง ๆ เช่น พ่อแม่อบรมเลี้ยงดูลูกตั้งแต่เล็กจนกว่าจะช่วยตนเองได้ และที่ทำเช่นนั้นเพราะถูกอบรมสั่งสอนมาอีกทอดหนึ่งนั่นเอง

5.1.3 การต้องพึ่งพาผู้อื่นยามเยาว์วัย มนุษย์ต้องพึ่งพาผู้อื่นในวัยเด็กมากกว่าสัตว์ และยังมนุษย์ต้องเรียนรู้ระเบียบกฎเกณฑ์มากเท่าไรการพึ่งพาก็ยังยาวนานมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะในขณะที่ยังเป็นทารกอยู่ต้องได้รับความคุ้มครองเลี้ยงดูและให้การอบรม เนื่องจากเป็นวัยที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ การควบคุมจึงออกมาในรูปของความรับผิดชอบที่พ่อแม่มีต่อลูก และการที่เด็กช่วยตัวเองไม่ได้นี้เองทำให้ต้องมีการอบรมจากผู้ใหญ่ให้รู้จักหน้าที่และปกป้องคุ้มครองเด็ก เด็กก็จะได้เรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์วิธีการของสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่

5.1.4 ความสามารถในการเรียนรู้ มนุษย์มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่งเป็นสภาพทางชีวภาพของมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่เกิด โดยมนุษย์สามารถเรียนรู้มากกว่าสัตว์ ยิ่งมนุษย์เจริญเติบโตมากขึ้นเท่าไรมนุษย์ก็สามารถเรียนรู้มากขึ้น ส่วนจะเรียนรู้มากน้อยกว่ากันเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละคน ความสามารถในการเรียนรู้จึงทำให้การขัดเกลาได้ผลตามที่สังคมคาดหวัง

5.2 การปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว การปฏิสัมพันธ์คือกระบวนการที่การกระทำของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง เป็นเหตุให้เกิดการกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงในอีกบุคคลหนึ่งหรือ

ในอีกกลุ่มหนึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนอิทธิพลระหว่างกัน ตามปกติเด็กมักจะได้รับอิทธิพลจากพ่อแม่ หรือผู้ปกครองที่ทำหน้าที่อบรมขัดเกลาให้ไปในแนวทางเดียวกับตน ซึ่งอาจไม่ต้องอบรมโดยวาจา แต่อาจจะอบรมโดยทางอ้อมคือโดยพฤติกรรมและเด็กมักจะเลียนแบบตามผู้ปกครองเสมอ การขัดเกลาทางสังคมก็แตกต่างกันตามแต่ขนาดของครอบครัว ลำดับการเกิดของบุคคลและสถานภาพของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง

5.3 สถานภาพทางสังคม ผู้ที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมสูงมักจะมีโอกาสในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากกว่าคนที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมต่ำ ซึ่งส่งผลให้มีความสามารถและมีค่านิยมในทางสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้น เช่น ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงมักมีประสิทธิภาพสูง และได้อยู่ในชนชั้นระดับหัวหน้าหรือผู้นำ มักจะสอนลูกให้มีความกล้ารับผิดชอบและกล้าตัดสินใจ ส่วนผู้มีสถานภาพทางสังคมต่ำมักไม่มีโอกาสในการตัดสินใจสั่งการและมักจะได้รับการสั่งงานจากผู้อื่น จึงมีค่านิยมเชื่อฟังและฟังคนอื่นมากกว่า

5.4 ภาษา การสอนให้เด็กได้พัฒนาภาษาสูงขึ้นตามลำดับช่วยให้การขัดเกลาทางสังคมมีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้การเรียนรู้ภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาถิ่นหรือภาษาดั้งเดิมของมนุษย์ก็มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปลูกฝังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

5.5 การได้รับการยอมรับในสังคม บุคคลสามารถจะปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพถ้าได้กระทำการที่ตนต้องการและเป็นสิ่งที่บุคคลอื่นยอมรับ การได้รับการยอมรับเป็นปัจจัยสำคัญมาก เพราะนั่นหมายถึงการที่บุคคลอื่นยอมรับบทบาททำให้ผู้มีบทบาทแสดงออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6 การขัดเกลาทางสังคมล่วงหน้า เมื่อบุคคลได้รับการอบรมให้เข้าใจในแผนงานที่ตนจะเป็นในอนาคตย่อมจะได้รับการเอาใจใส่ โดยอาจเริ่มจากการสังเกตบุคคลอื่นที่มีบทบาทอยู่ก่อนแล้วเพื่อจะปรับปรุงพฤติกรรมของตนตามแบบอย่างของคนเหล่านั้น ดังนั้นการรู้ตัวก่อนว่าจะมีบทบาทใดในสังคมทำให้บุคคลสามารถได้รับการขัดเกลาฝึกอบรมให้เหมาะสมกับบทบาทนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง

5.7 การขัดเกลาทางสังคมภายหลัง ตลอดช่วงอายุของคนมีบทบาทใหม่เกิดขึ้นเสมอ บางครั้งอาจจะได้รับบทบาทโดยกะทันหันซึ่งผิดไปจากที่ตั้งใจไว้เดิม จึงจำเป็นต้องพยายามปรับปรุงตนเองใหม่เพื่อให้ปฏิบัติบทบาทใหม่นั้นได้โดยถูกต้องและเหมาะสม (จำนงค์ อธิวิถีสวัสดิ์ และคณะ, 2548, หน้า 49-51)

การขัดเกลาทางสังคมถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต เพื่อเรียนรู้ทักษะการดำรงชีวิต คุณค่า อุดมคติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและบรรทัดฐานของสังคมที่อาศัยอยู่

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

23

แหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชนและสื่อมวลชน ซึ่งจะเกิดได้ทั้งโดยทางตรงจากการอบรมสั่งสอนและโดยทางอ้อมจากการเรียนรู้การกระทำของบุคคลอื่น การขัดเกลาทางสังคมถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้บุคคลเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นและมีความสุข

ทฤษฎีเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม

มนุษย์จะต้องมีการเรียนรู้และได้รับการขัดเกลาจากสังคมซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมมี 3 ประการ คือ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ภาษา (Language) และความรัก (Affection) การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นจะทำให้บุคคลนั้นเกิดบุคลิกภาพและรู้จักทำ ในสิ่งที่สังคมต้องการ ซึ่งทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญ คือ

1. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ หรือในทางวิชาการเรียกว่า การสื่อสาร (Communication) เป็นทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยาและเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค (Micro) โดยมีแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) และสัญลักษณ์ (Symbol) เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ การรับรู้และประสบการณ์ เป็นการอธิบายในระดับรายละเอียดปลีกย่อยที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาค่านิยม (Values) ความตั้งใจ (Intentions) และความเชื่อ (Beliefs) ตลอดจนทัศนคติ (Attitudes) ของบุคคลเพื่อให้เข้าใจการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ โดยทฤษฎีนี้มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ เชื่อว่าบุคคลแตกต่างกัน สัตว์ชั้นต่ำสามารถคิดและถูกหล่อหลอมโดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บุคคลจะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลได้ใช้ความสามารถในการคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล ความหมายและสัญลักษณ์ช่วยให้บุคคลสามารถมีการกระทำและปฏิกิริยาได้ตอบ บุคคลสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกความหมายและสัญลักษณ์ที่บุคคลใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของการนิยามหรือให้ความหมายแก่สถานการณ์นั้น ๆ บุคคลสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังกล่าวได้ ด้วยเหตุผลส่วนหนึ่งที่บุคคลมีความสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์หรือโต้ตอบกับตนเองทำให้บุคคลสามารถตรวจสอบวิถีทางของการกระทำที่จะเป็นไปได้ต่าง ๆ รวมทั้งพิจารณาถึงผลดีและผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นก่อนที่จะเลือกกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป และแบบแผนต่าง ๆ ระหว่างการกระทำและปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดกลุ่มและสังคมต่าง ๆ ขึ้นมาได้

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์จึงเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายว่าสังคมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และการกระทำ (Action) ที่เกิดขึ้น โดยใช้ “สัญลักษณ์” (Symbols) ทั้งที่เป็นภาษา (Language) ท่าทาง (Gesture) วัตถุ (Material) สัตว์ (Animal) หรือพืช (Plant) ซึ่งตัวสัญลักษณ์จะมี

๓๐๓.๓๒๓
๓๑/๔๕๓
(ค.๔)

273359

“ความหมาย” (Meanings) เป็นสื่อกลางในการดำเนินความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันที่ต้องตีความ (Interprets) หรือเดา (Quest) ตามบริบท (Context) หรือสถานการณ์ (Situation) ตามบุคลิกของผู้ใช้และประสบการณ์ของแต่ละคน หรือกล่าวได้ว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ ผู้กระทำทางสังคม (Social Actor) สัญลักษณ์ (Symbol) ผู้กระทำทางสังคมอีกคนหนึ่ง (Social Actor) บริบท (Context) และประสบการณ์แต่หนหลังของบุคคลทั้งสอง (Past Experience) ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงเป็นความสัมพันธ์ต่อบุคคลแต่ละคนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งการกระทำระหว่างบุคคลนั้นมีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่ง ไม่ว่าจะกระทำนั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวหรือสองทิศทางก็ตาม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, หน้า 157-190; ยุทธพงศ์ จันทรวรินทร์, 2550, หน้า 27-28)

ผลจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะมีการปรับความต้องการและการกระทำของบุคคลให้เข้ากับกลุ่มตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ ถือเป็นการยอมรับคุณค่าของกลุ่มและทำให้บุคคลนั้นเกิดความเป็นตัวตน (Self) ซึ่งชาร์ลส์ ฮอร์ตตัน คูลีย์ (Charles Horton Cooley) และจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ได้อธิบายเรื่องกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพโดยกล่าวเป็นทฤษฎีไว้ดังนี้

1.1 ทฤษฎีกระจกส่องตน (The Looking-Glass Self) ของ ชาร์ลส์ ฮอร์ตตัน คูลีย์ (Charles Horton Cooley) มีพื้นฐานจากความคิดที่ว่า ตัวตนและสังคมคือฝาแฝด มีความเกี่ยวพันกันที่แยกออกจากกันไม่ได้ และมีความเชื่อว่าบุคคลจะต้องติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น และการเป็นตัวตนของบุคคลเป็นผลผลิตมาจากการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลนั้นในสังคม เป็นการมองตนเองโดยใช้สายตาของบุคคลอื่นเหมือนมองตนเองจากกระจกเงา ซึ่งแต่ละคนสามารถจะตัดสินใจว่าตนเองควรเป็นอย่างไรโดยใช้ความคิดของบุคคลอื่นที่มองตน ดังนั้นตัวตนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนสื่อสารทางสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ จินตนาการเกี่ยวกับลักษณะท่าทางของเราในสายตาบุคคลอื่น จินตนาการเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลอื่นที่มีต่อลักษณะท่าทางนั้น และความรู้สึกบางอย่างเกี่ยวกับตนเอง เช่น ความภาคภูมิใจหรือความต่ำต้อย หรือประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การสำนึกถึงความรู้สึกมีอยู่ของตนเอง (Self Consciousness) คือ สำนึกได้ว่าตนนั้นดำรงอยู่มีความต้องการต่าง ๆ ของชีวิตที่แยกได้จากผู้อื่นและความรู้สำนึกในความรู้สึกมีอยู่ของผู้อื่น (Social Consciousness) คือ ความสำนึกได้ว่าบุคคลอื่นที่แวดล้อมตนนั้นมีความต้องการ มีการกระทำต่าง ๆ ตามหน้าที่และบทบาทของตน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะต้องมีอยู่ควบคู่กันไปตลอดเวลา และความรู้สึกในความเป็นตัวตนเกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบและการกระทำทางสังคมกับผู้อื่นจากการปรับความต้องการและการกระทำของตนเองให้เข้ากับสิ่งที่ต้องการและการกระทำของผู้อื่นตามหน้าที่ของตนต่อผู้ที่ตนมีความสัมพันธ์ด้วย (ปภาณี จิตวิวัฒนา, 2548, หน้า 98; Schaefer, 2008, p. 82)

1.2 ทฤษฎีการเกิดตัวตน (Stages of the self) ของ ชอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ได้แบ่งตัวตน (Self) เป็น 2 ส่วน คือ

1.2.1 “I” เป็นตัวแทนแสดงถึงสัญชาตญาณธรรมชาติหรือลักษณะเฉพาะของบุคคล “I” เป็นแนวโน้มนำผลักดันของคน จะเป็นพัฒนาการแรกของมนุษย์ที่เรียนรู้เป็นครั้งแรกนอกเหนือจากสิ่งที่สังคมคาดหวัง เป็นส่วนที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของตนเองที่บุคคลแสดงออกมา ไม่ใช่ความต้องการของสังคม

1.2.2 “Me” เป็นสิ่งแสดงถึงตนด้านสังคมที่เกิดจากความต้องการของสังคมและความต้องการของบุคคลที่จะได้รับ “Me” เป็นพฤติกรรมความรู้สึกหลังจากได้ทำลงไปแล้ว จะเป็นพัฒนาการที่มีช่วงเวลายาวนานตลอดชีวิต เป็นส่วนที่รับทัศนคติ ความต้องการ กฎเกณฑ์ระเบียบประเพณีที่มีอยู่มาเป็นของตนเองโดยไม่คัดค้านและเป็นการยอมรับความต้องการของสังคม

กล่าวได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นสืบเนื่องจากผู้อื่นและตนเอง เพราะในตัวบุคคลนั้นมีส่วนประกอบสองส่วน คือ “I” ซึ่งเป็นความต้องการเฉพาะตัว และ “Me” ซึ่งบุคคลนั้นคิดว่าตนควรมีพฤติกรรมอย่างไร การแสดงออกของบุคคลจะเริ่มต้นด้วย “I” และลงท้ายด้วย “Me” นั่นคือ “I” จะกระตุ้น “Me” แล้ว “Me” จะกำหนดทิศทางของการกระทำ กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้ “ภาพตนเอง” (Self-image) จากสายตาของคนอื่นที่สัมพันธ์กับตนมาระยะหนึ่ง ภาพตนเองที่มีลักษณะชั่วคราวนี้จะค่อย ๆ ฝังลึก จนในที่สุดจะกลายเป็น “ความคิดเกี่ยวกับตนเอง” (Self-Conception) เป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่มีท่าทีความโน้มเอียงที่จะชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Disposition) ที่ประสานสอดคล้องกัน เมื่อความคิดนั้นคงถาวรขึ้นก็จะกลายเป็นตัวตนของบุคคลนั้น ซึ่งถือว่า “Me” เป็นสิ่งที่ได้รับจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญในกระบวนการพัฒนาตัวตน ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะแสดงทั้งการเปลี่ยนแปลงภาพตัวเองที่มีลักษณะชั่วคราวและการลงรากฝังลึกในความรู้สึกของความคิดเกี่ยวกับตนเองด้วยขั้นเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Role Taking) ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ

1.2.1 ขั้นเลียนแบบ (Imitative Stage, Preparatory Stage) เริ่มตั้งแต่เกิด- 2 ปี โดยเด็กจะเลียนแบบหรือแสดงบทบาทที่ได้รับจากบุคคลอื่น ๆ ที่เห็นโดยปราศจากความเข้าใจในพฤติกรรมนั้น โดยเลียนแบบจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อเขา อยู่ใกล้ชิดกับเขา พ่อแม่จึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาขั้นนี้มากที่สุด การอาศัยเรียนรู้จากการเอาอย่างคนอยู่ใกล้ตัว เรียกว่า Significant Others

1.2.2 ขั้นแสดงบทบาท (Play Stage) เริ่มอายุประมาณ 2 - 4 ปี เป็นขั้นที่แสดงพฤติกรรมด้วยความเข้าใจในกฎเกณฑ์การกระทำนั้น ๆ และเป็นขั้นที่เริ่มพัฒนาการของ “Me” เด็กจะเริ่มมีทัศนคติและการกระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ เด็กจะเริ่มเห็นว่าตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เด็กจะเรียนรู้สิ่งใดถูกผิด โดยมีพ่อแม่หรือสังคมเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม เป็นขั้นตอนที่บุคคลลองแสดงบทบาท (Role Play) ต่าง ๆ โดยเลียนแบบจากคนใกล้ชิด เรียกว่า Significant Others

1.2.3 ขั้นแสดงการเล่น (Game Stage) อายุ 4 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่เด็กเริ่มจะรับรู้ และเห็นบทบาทการกระทำของบุคคลในสังคมรอบบ้านจะเป็นการพัฒนาบทบาทที่สังคมส่วนใหญ่ ต้องการและคาดหวัง เริ่มมีการแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เป็นขั้นที่บุคคลแสดง บทบาทของตน (Role Taking) โดยอาศัยบรรทัดฐานจากคนกลุ่มใหญ่ เรียกว่า Generalized Others (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, หน้า 163-180; Schaefer, 2008, pp. 82-84)

ทฤษฎีการเกิดตัวตน (Self) ของเออร์วิง เฮอร์เบิร์ต มีด สรุปได้ว่ามนุษย์โดยทั่วไป ไม่มีความเป็นตนตั้งแต่เกิด แต่ที่มีขึ้นได้เพราะผ่านพ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อนและจากแหล่งอื่น ๆ ที่ช่วย สร้างความเป็นตนให้แก่เด็ก เพราะบุคคลจะไม่รู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรจนกระทั่งมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้เริ่มรู้ว่า “บุคคลอื่น” ต่างกับตนอย่างไรและตนต่างกับบุคคลนั้นอย่างไร ทำให้บุคคลรู้และ เข้าใจว่าสังคมต้องการให้เขาปฏิบัติอย่างไร โดยดูจากผลสะท้อนการปฏิบัติของบุคคลอื่น เด็กจะเริ่ม รู้ว่าตนเองคือใครและมีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างไร (Self Identify) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ถือเป็น การขัดเกลาทางสังคมผ่านการสื่อสารปฏิสัมพันธ์โดยใช้ภาษาเป็นสื่อและเป็นสัญลักษณ์ แต่หาก ไม่รู้ความหมายของสัญลักษณ์ก็ยากที่จะติดต่อกันได้ ถือได้ว่าสัญลักษณ์และภาษาเป็นสิ่งสำคัญต่อ การสร้างสรรค์ตัวตนซึ่งเปลี่ยนสภาพจากการที่มนุษย์เกิดมาในโลกจนกลายเป็นสมาชิกของสังคม (จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2548, หน้า 45; ปัทมา วิจิตรวัฒนา, 2548, หน้า 99)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ ทฤษฎีกระจกส่องตนและทฤษฎีการเกิดตัวตน เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากการปฏิสัมพันธ์ด้วยการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ ทำให้บุคคลเกิดความคิดว่าตนเองเป็นอย่างไรและบุคคลอื่นเป็นอย่างไร การปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ยังก่อให้เกิดการหล่อหลอมลักษณะเฉพาะบุคคลขึ้น รวมทั้งทำให้บุคคลเรียนรู้และสามารถปรับ ความคิดทัศนคติและการกระทำให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมที่ปฏิสัมพันธ์ได้อีกด้วย

แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งกำกับควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้ เป็นไปอย่างถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของหมู่คณะและสังคม คุณธรรมจริยธรรมทำให้บุคคลมีพฤติกรรม และบุคลิกภาพเฉพาะตัวที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม และสามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข

1. ความหมายคุณธรรมจริยธรรม

1.1 คุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางศาสนาและปรัชญา

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณงามความดี มีสภาพที่เกื้อกูล เป็นเรื่องของความจริง เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุขที่ต้องการของบุคคล เป็นคุณภาพทางศีลธรรม

ที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติที่ดี และเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรับชอบและจิตสำนึกที่ดีภายในจิตใจ

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม จริยธรรมเป็น ความถูกต้อง เป็นความบริสุทธิ์ของความประพฤติของการกระทำในสิ่งหนึ่ง ๆ และเป็นการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดีงาม เป็นสิ่งที่ควรประพฤติตามแบบแผนความประพฤติ บนหลักคุณธรรมและเป็นมาตรฐานของวัฒนธรรม เป็นเครื่องกล่อมเกลาให้บุคคลเคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติ ทางกาย วาจา ใจ อย่างมีกติกาจากการศึกษาทางทฤษฎีและการฝึกอบรมทั้งโดยตรง และโดยผู้อื่น แนวทางที่แสดงออกถึงจริยธรรมควรต้องเป็นไปในทางให้บุคคลช่วยตนเองก้าวไปสู่ คุณงามความดีและช่วยคนอื่นได้และเป็นหลักประพฤติที่ควรปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม เพื่อเป็นแนวทางสู่การเป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ด้วยการทำความดี ละเว้นความชั่ว อันเป็นผลมาจากการคิดดี จึงเป็นการนำความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ถือเป็นระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ สร้างขึ้นตามเหตุผลและความต้องการของมนุษย์เอง (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2548, หน้า จ; สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 8-9)

1.2 คุณธรรมจริยธรรมตามแนวสังคมวิทยา

คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม การทำหน้าที่ให้ดีที่สุดตามตำแหน่ง ที่ได้รับมอบหมายและการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีปรองดองกัน

จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติตนเพื่ออยู่ได้อย่างร่มเย็นในสังคมซึ่งรวบรวม ค่านิยมที่จำเป็นเข้าไว้ด้วยกันในระดับต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ลักษณะทางสังคม หลักลักษณะของมนุษย์ รวมทั้งพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ซึ่งสังคมต้องการให้มีในสมาชิก คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากพอใจว่าการกระทำนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทางกาย วาจาและใจ เป็นการกระทำ พุศหรือคิด ที่อาจประมาณค่าเป็นดีเป็นชั่วได้ ถ้าชั่วควรละเว้น ถ้าดีก็ควรกระทำ ผู้ที่มีพฤติกรรมที่ พึงประสงค์ มีความดีงาม มีคุณธรรมและศีลธรรมประจำใจ เมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับความพึงพอใจ หรือภาคภูมิใจในตนเองที่ได้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม เป็นการแสดงให้เห็นสภาวะหรือการสะท้อนกลับอย่างมีจิตสำนึกเกี่ยวกับความเชื่อทางด้านศีลธรรม หรือหลักศีลธรรมในสังคมที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมบุคคลในสังคม โดยมีจุดประสงค์เกี่ยวกับการปรับปรุง การเสริมสร้างหรือการกลั่นกรองความเชื่อหรือกฎทางสังคม เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมในการกระทำ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อบุคคลในสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

รวมทั้งจารีตประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรม การศึกษาทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับ การประพฤตินั้นไม่ถูกต้องชัดเจน เป็นการพัฒนาด้านคุณธรรม ทักษะในการให้เหตุผลและการกระตุ้น ให้บุคคลเลือกใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเกิดความคิดความงามและต้องดูเจตนาของผู้กระทำ คุณธรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ต้องสอดคล้องกับค่านิยมและกฎเกณฑ์ ทางสังคม จริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิตที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นซึ่งอยู่ร่วมกัน ในสังคม และเป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับเกณฑ์ในการให้ ความร่วมมือ การจัดเตรียมทางสังคม ความสัมพันธ์ในรูปของการกระทำร่วมกันและสิทธิ ความรู้สึก ผิดชอบชั่วดีที่เป็นเกณฑ์และมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติของสังคมที่ถูกต้องเหมาะสมที่ดี ที่ควรกระทำ โดยมีหลักการมาจากปรัชญา ศาสนา คำสั่งสอนที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สุภาษิต คำพังเพย ผ่านกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องและการเรียนรู้จากการสังเกต และการบอกเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาคิดไตร่ตรอง (สมบุญ ชิตพงศ์, 2544, หน้า 6-7, ขัตติยา กรรณสูตร, 2547, หน้า 9-10; Hinman, 1998, p. 5; Thiroux, 1998, p. 14; Wrang, 2000, pp. 662-663)

โดยสรุป คุณธรรมจริยธรรม คือ ลักษณะการคิด การกระทำการประพฤติปฏิบัติในทางที่

• ถูกต้องดีงามที่มีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม โดยสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ทางสังคม

2. ลักษณะคุณธรรมจริยธรรม

จริยธรรมของแต่ละบุคคลเกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งแต่ละบุคคล มีการพัฒนาจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลก็ควร ประกอบด้วย 4 ลักษณะดังนี้

2.1 ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับปทัสถาน (Norm) ของสังคม คือ กฎ ระเบียบ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกผู้หนึ่ง เป็น ความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนสืบทอดกันมาในสังคมว่าสิ่งใดควรทำเพื่อให้เป็นที่ยกย่องสรรเสริญ และสิ่งใดไม่ควรทำเพราะเป็นสิ่งไม่ดีไม่เหมาะสมก่อให้เกิดอันตรายหรือความเดือดร้อนต่อตนเองและ ผู้อื่น เช่น การพูดความจริงเป็นสิ่งดี ในขณะที่การพูดปดเป็นสิ่งไม่ควรทำ แต่ปริมาณความรู้เชิง จริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้นยังขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและการพัฒนาทาง สติปัญญาของบุคคลด้วย

2.2 เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะประพฤติ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์นั้น เหตุผลดังกล่าวช่วยให้ทราบถึงเหตุจูงใจ ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคลส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญเป็น เหตุผลที่ผู้กระทำใช้อธิบายถึงสิ่งที่เขาทำว่ามีอะไรเป็นเหตุจูงใจให้เขาทำสิ่งนั้น ๆ ลงไป เหตุผลของ

การกระทำที่สอดคล้องเป็นที่ยอมรับของสังคมย่อมทำให้พฤติกรรมเป็นที่ยอมรับไปด้วย แต่บางครั้ง เหตุผลส่วนตัวอาจขัดแย้งกับความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ได้ การให้เหตุผลจึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และจังหวะเวลาด้วย เช่น การทำแท้งมักจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ แต่การทำแท้ง เพื่อรักษาชีวิตของมารดาหรือการทำแท้งในกรณีฉุกเฉินอาจเป็นที่ยอมรับได้

2.3 ทักษคติเชิงจริยธรรม หรือเจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับ พฤติกรรมต่าง ๆ ว่าเป็นที่สมควรหรือไม่ เห็นด้วยในพฤติกรรมนั้น ๆ หรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะ สอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ๆ เช่น คนในสังคมส่วนใหญ่มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อการปราบปราม ยาเสพติดด้วยวิธีการเด็ดขาดเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งเลวร้ายทำลายสังคม แต่บางคนอาจจะไม่เห็นด้วย เพราะคิดว่าจะต้องใช้กระบวนการยุติธรรมในการตัดสิน โดยครบถ้วนเสียก่อน ดังนั้น กล่าวได้ว่า ทักษคติเชิงจริยธรรมจะรวมความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นเข้าด้วยกัน (ทัศนคติเชิงจริยธรรม = ความรู้เชิงจริยธรรม + ความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ จึงมีคุณสมบัติสำคัญที่จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิง จริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของบุคคลเพียงอย่างเดียว

2.4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือประพฤติ ในสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าถูกต้อง นิยมชมชอบหรือยอมรับ เช่น การทำบุญ การทำงาน อย่างซื่อสัตย์ การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ การให้ทาน การไม่เอาเปรียบผู้อื่น และงดเว้น หรือต่อต้านไม่ประพฤติในสิ่งที่สังคมเห็นว่าผิดหรือสังคมไม่ยอมรับ เช่น ต่อต้านการเสพ และการค้ายาเสพติด การคอร์รัปชัน เป็นต้น (พิภพ วังเงิน, 2545, หน้า 22-23; ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545, หน้า 55-56)

3. แหล่งสำคัญที่เป็นบ่อเกิดของคุณธรรมจริยธรรม

การเกิดคุณธรรมจริยธรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ระบบสังคมการเลียนแบบ การลอกแบบ การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตามหลักธรรมสากล และการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ในตนเองจากแหล่งต่าง ๆ แหล่งสำคัญที่เป็นบ่อเกิดของคุณธรรมจริยธรรมมีดังนี้

3.1 สถาบันครอบครัว หมายถึงรวมถึงเครือญาติด้วย มีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรม ของสมาชิกในครอบครัวมาก เป็นแหล่งสำคัญและแหล่งเริ่มแรกของการหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรมหลายประการ เช่น ความใฝ่รู้ ความสามัคคี ความเมตตากรุณา การประนีประนอมและ การให้อภัย การรักและนิยมในการไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น

3.2 สถาบันการศึกษา ถือเป็นแหล่งที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและเป็นทางการ มีอิทธิพลต่อจิตใจนักเรียนมากเพราะเด็กจะเชื่อฟังครูและถือว่าครูเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นแหล่ง ที่ทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมในหลายประการ เช่น ความใฝ่รู้ การมีความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์และจินตนาการ เป็นต้น

3.3 สถาบันศาสนา เป็นแหล่งที่อบรมสั่งสอนหลักคำสอนที่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สำหรับให้บุคคลประพฤติและปฏิบัติอย่างเหมาะสมมุ่งสู่การทำหน้าที่ศาสนาจึงเป็นที่มาของคุณธรรมจริยธรรมและเป็นตัวกำหนดมาตรฐานและคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสถาบันศาสนาเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญหลายประการ เช่น ความเมตตา กรุณา การให้อภัย การมีความอดกลั้น เป็นต้น

3.4 ชุมชน มีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ สภาพอากาศ สภาพสังคม ศิลปวัฒนธรรม จึงเกิดการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างที่แตกต่างกัน เช่น คนในชุมชนชนบทเรียนรู้เรื่องความอาหารต่อชุมชนและการมีปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศได้ดี ในขณะที่คนในชุมชนเมืองเรียนรู้เรื่องการปรับตัวในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้ดี เป็นต้น

3.5 เพื่อนร่วมวัย เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากเพื่อนในด้านคุณธรรมจริยธรรมได้มากและยั่งยืน จึงเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมหลายประการ เช่น ความกล้าหาญ การทำงานเป็นทีม หรือการปรับตัว เป็นต้น

3.6 สื่อมวลชน เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ถือเป็นแหล่งแนวคิดและกำหนดความประพฤติทางคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากเพราะสามารถเผยแพร่ทั้งความดีและความไม่ดีในทางจริยธรรม จึงมีอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็ก เช่น การเฝ้ารู้ การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ การมีความคิดเชิงวิพากษ์ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 14-16)

4. ขอบข่ายคุณธรรมจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคี สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน และสื่อมวลชน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม “8 คุณธรรมพื้นฐาน” ที่ควรเร่งปลูกฝังในการศึกษาทุกระดับซึ่งประกอบด้วย

4.1 ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร ใฝ่งาน มีความพยายาม ไม่ทอดทิ้ง กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

4.2 ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

4.3 ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพมีความจริงใจ ปลอดภัยจากรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ไม่ใช้เล่ห์กล โกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4.4 มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติอย่างเต็มที่และตั้งใจ ยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

4.5 สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าวรุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้ที่มีมารยาทดีงาม วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

4.6 สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความหมองมัวทั้งกาย ใจและสภาพแวดล้อม มีความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

4.7 สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จ ลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและจัดการความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

4.8 มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญา และลงมือปฏิบัติเพื่อบรรเทา ปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548)

5. คุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมถือว่ามีคุณค่าต่อมนุษย์ เพราะช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้ เพราะคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม คือ ความดี ซึ่งคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์ มีดังนี้

5.1 ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มนุษย์มีชีวิตที่ดี มีสุขภาพดีทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกายและมีชีวิตที่สมบูรณ์

5.2 ช่วยให้มนุษย์รู้จักตนเอง มีความสำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

5.3 เป็นวิถีทางแห่งปัญญา ทำให้มนุษย์มีเหตุผล รู้จักใช้สติแก้ปัญหาชีวิตโดยนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาชีวิต มีความเชื่อว่าการทำความดีเป็นสิ่งที่ดี ไม่หลงงมงายในสิ่งที่ปราศจากเหตุผล

5.4 ช่วยสร้างสันติภาพในสังคมและสร้างสันติภาพโลก

5.5 ช่วยให้นุชนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบเป็นระบบ รู้สึกมีความอบอุ่นปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีสันติภาพ

5.6 ช่วยให้นุชนปรับตัวเข้าได้กับบุคคลอื่น ๆ และสังคมอย่างมีระบบ เป็นระเบียบสามารถครองตน ครองคน ครองงานและครองเรือน

5.7 ช่วยให้นุชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อป้องกันการเบียดเบียนการเอารัดเอาเปรียบในทางส่วนตัวและสังคม

5.8 ช่วยให้นุชนเป็นคนหนักแน่น อดทน ขยัน ต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตนเองและเป็นที่พึ่งของตนเองโดยไม่รอโชคชะตา

5.9 ช่วยให้นุชนกำหนดเป้าหมายชีวิตและพัฒนาชีวิตให้สำเร็จตามเป้าหมาย

5.10 ช่วยให้นุชนสามารถแก้ปัญหาชีวิตและสามารถทำให้ความทุกข์หมดไปได้ (พิภพ วังเงิน, 2545, หน้า 22)

กล่าวโดยสรุปคุณธรรมจริยธรรมที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพมีอิทธิพลมาจากองค์ประกอบหลายประการ ทั้งองค์ประกอบภายในคือจากตัวบุคคล เช่น ความรู้สติปัญญา และองค์ประกอบภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว การอบรมบ่มนิสัยจากสถาบันการศึกษาและส่วนอื่น ๆ จากสังคม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้หล่อหลอมให้บุคคลมีพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมที่มีคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก (Feeling/ Emotion) เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Typical) เป็นพฤติกรรมที่มีทิศทางในการแสดงออก (Direction) เป็นพฤติกรรมที่มีความแตกต่างในความเข้ม (Intensity) และเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย (Target) ซึ่งพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวจะทำให้บุคคลเข้าใจบทบาทการแสดงออกในสังคมและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่อาศัยแนวความคิดและโลกทัศน์จากปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ซึ่งเป็นปรัชญาประเภทจิตนิยม (Idealism) เป็นเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์และประสบการณ์ของมนุษย์ที่ประสบมา (Lived Experience) การวิจัยแบบนี้มุ่งทำความเข้าใจความหมายประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลได้ประสบเป็นหลัก นักวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ปรากฏการณ์วิทยาเป็นทฤษฎีรากฐานเพื่อต้องการได้ความรู้จากแหล่งข้อมูลโดยตรง โดยการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลจริงๆ ผ่านการใช้ภาษาพรรณนาประสบการณ์จริงและเป็นการพรรณนาที่เป็นอิสระจากอิทธิพลทางปัญญาและทางสังคมให้มากที่สุด

เท่าที่จะเป็นไปได้ ถือเป็นการพยายามเข้าใจปรากฏการณ์ของบุคคลผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์จากบุคคลโดยตรงนั่นเอง

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นวิธีการวิจัยที่เน้นทำความเข้าใจโลกและประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของบุคคล ภายในมุมมองของเจ้าของประสบการณ์นั้นเป็นหลัก เป็นการศึกษารายละเอียดของสถานการณ์ตามความเป็นจริงครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ช่วยให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์หรือสถานการณ์นั้น ตลอดจนพรรณนาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์นั้นกับระบบสภาพแวดล้อมในลักษณะการอนุมาน (Inductive) ของข้อมูลที่ศึกษา โดยผู้วิจัยจะไม่นำความเชื่อหรือความคิดของผู้วิจัยเข้าไปครอบงำแนวความคิดในการศึกษา แต่จะยอมรับในความเชื่อและระบบคิดของกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์ที่ให้ข้อมูลและใช้ความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่ได้ประสบกับเหตุการณ์นั้นเป็นสำคัญ

2. ลักษณะของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยามีลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

- 2.1 มีจุดเน้นตามคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล
- 2.2 ให้ความสำคัญกับองค์รวม
- 2.3 เป็นการค้นหาความหมายหรือการทำความเข้าใจประสบการณ์ แนวคิดและความเข้าใจของบุคคลผ่านกระบวนการหยั่งรู้ (Intuition) และการสะท้อนคิดพิจารณา (Reflection) อย่างมีสติ
- 2.4 มีความมุ่งมั่นที่จะอธิบายประสบการณ์ซึ่งต้องบรรยายให้ตรงกับความเป็นจริงของสิ่งที่เกิดขึ้นมากที่สุดและอธิบายอย่างตรงไปตรงมาด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น คำพูดเหล่านี้จะแสดงให้เห็นมโนภาพความรู้สึกทั้งในด้านดีและไม่ดีตามความเป็นจริง ไม่ใช่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้วิจัย
- 2.5 ผู้ศึกษาต้องมีการใช้คำถามที่เหมาะสม เพื่อค้นหาความหมายของประสบการณ์ โดยการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งด้วยการบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและสิ่งที่จะเกิดต่อไปในอนาคต
- 2.6 เป็นการศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ในทุกประเด็น
- 2.7 ผลการศึกษาที่ได้จากบุคคลมีวิธีเก็บรวบรวมตามหลักการทางวิทยาศาสตร์
- 2.8 การศึกษาผ่านกระบวนการมองเห็น สะท้อนคิด จนเกิดความรู้ความเข้าใจทั้งในระดับต้นและระดับลึก (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2550, หน้า 67-73)

3. ประเภทของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาสามารถแบ่งตามปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ของนักคิดคนสำคัญได้ดังนี้

3.1 การวิจัยแบบมุ่งพรรณนา ใช้การพรรณนาเป็นหลัก เป็นการวิจัยเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างของการรับรู้ว่าเป็นอย่างไร การวิจัยนี้ยึดแนวปรัชญาปรากฏการณ์เชิงอรรถวิสัย (Transcendental Phenomenology) ตามแนวคิดของ เอ็ดมุนด์ เฮสเซอร์ (Edmund H. Husserl) เป็นการศึกษาโครงสร้างและความหลากหลายทางโครงสร้างของการรับรู้ซึ่งเป็นที่ปรากฏของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบุคคล เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ เน้นเรื่องโครงสร้างของการรับรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ที่บรรยายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ประสบมา เพื่อให้เข้าใจสิ่งที่ประสบจึงต้องวิเคราะห์การรับรู้และความหมายของสิ่งที่ประสบซึ่งเป็นตัวกระตุ้นความตระหนักรู้ของบุคคลนั้น ซึ่งแนวการวิจัยนี้ค่อนข้างหนักในด้านปรัชญาและจิตวิทยา จึงไม่แพร่หลายในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์

3.2 การวิจัยแบบมุ่งตีความ เป็นการวิจัยเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้น ๆ มีความหมายอย่างไรต่อผู้ที่ได้ประสบมาโดยมุ่งตีความเพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์นั้น ๆ การวิจัยนี้ยึดแนวปรัชญาปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรต (Hermeneutics Phenomenology) ตามแนวคิดของ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ที่เป็นการศึกษาประสบการณ์ตรงของบุคคล โดยให้ความสนใจในความรู้สึกส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมของบุคคล ซึ่งการศึกษาจะครอบคลุมประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ชีวิตและถือเป็นการค้นหาประเด็นเนื้อหาทางวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยกระบวนการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ที่สะท้อนความรู้สึกในเหตุการณ์นั้น ๆ ออกมา และเป็นการเน้นหาความหมายโดยการ “มองผ่านจากสิ่งที่ปรากฏ (Appearance) ไปยังความหมายที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งนั้น” ดังนั้นการวิเคราะห์จึงมุ่งหาความหมายและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ โดยเฉพาะแนวการวิจัยนี้นำมาใช้ค่อนข้างแพร่หลายในการวิจัยเชิงคุณภาพของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (ชาย โพธิ์สิตา, 2549, หน้า 189-207)

4. วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 กำหนดหัวข้อและคำถามในการวิจัยที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

4.2 ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา

4.3 กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกบุคคลโดยพิจารณาจากสถานที่ เวลาและความหลากหลายในภูมิหลังเพื่อการให้ความหมายและการตีความปรากฏการณ์นั้น ๆ และกำหนดปรากฏการณ์สำหรับศึกษาโดยเลือกปรากฏการณ์ที่เหมาะสมกับปรัชญาพื้นฐานของการวิจัยซึ่งเป็นเรื่องใดก็ได้ที่

เป็นประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลที่ประสบมาซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถค้นหาความเข้าใจความหมายของประสบการณ์นั้นได้

4.4 ให้ข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ที่เลือกมาศึกษา รวมทั้งประเด็นจรรยาบรรณการวิจัยด้วย

4.5 กำหนดประเด็นหรือแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งที่เป็นคำถามเพื่อทราบรายละเอียดของปรากฏการณ์ คำถามถึงเหตุการณ์ที่มีลักษณะตรงข้ามกับปรากฏการณ์ เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบและความหมายจากปรากฏการณ์นั้น และคำถามที่ให้ข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตประจำวันเพื่อการตีความหมายของปรากฏการณ์นั้น

4.6 สัมภาษณ์อย่างเป็นธรรมชาติและมีความยืดหยุ่น โดยมีจุดเน้นที่ผู้สัมภาษณ์รับฟังสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์บอกเล่าและมีรูปแบบการสนทนาที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากกว่าการควบคุมการสนทนาฝ่ายเดียว และที่สำคัญต้องบันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียดทุกครั้ง ซึ่งการสัมภาษณ์นี้อาจต้องทำซ้ำหลายครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

4.7 เตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอน ดังนี้

4.7.1 การสำรวจภายในเพื่อขจัดอคติของผู้วิจัย (Bracketing, Epoche) ก่อนเริ่มต้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยต้องสำรวจตนเองว่ามีอคติหรือมีข้อสรุปที่คิดไว้ก่อนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้นหรือไม่ ถ้าพบว่ามีอยู่ต้องพยายามขจัดออกไปให้หมด เพราะการเก็บทัศนะของผู้วิจัยถือเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์แนวปรากฏการณ์วิทยาเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ได้เห็นประสบการณ์ตามที่เป็นอย่างแท้จริง

4.7.2 การแตกข้อมูลหรือตัวเรื่อง (Text) ที่ทำการศึกษาทั้งหมดออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามความหมายที่ปรากฏอยู่ในแต่ละส่วน โดยการนิยามหรือให้ความหมายด้วยการให้รหัสเช่นเดียวกับกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพทั่วไป เพื่อสะดวกในการคัดแยกข้อมูลออกเป็นเรื่อง ๆ (Themes) ตามความหมายที่เชื่อมโยงกัน โดยในขั้นนี้ผู้วิจัยจะให้คำบรรยายสำหรับแต่ละเรื่องหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การแสดงเนื้อเรื่องที่ศึกษาด้วยการบรรยาย (Textural Portrayal) ซึ่งเป็นข้อความที่สรุปและเรียบเรียงมาจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลนั่นเอง

4.7.3 การสังเคราะห์โครงสร้าง (Structural Synthesis) ผู้วิจัยต้องกลั่นกรองความหมายของประสบการณ์จากตัวอย่างที่ศึกษาทุกราย เพื่อหาแก่น (Essence) ของประสบการณ์ชนิดนั้นทั้งหมด เพื่อหาความหมายของประสบการณ์ชนิดนั้นสำหรับกลุ่มโดยรวม หรือการค้นหาว่าอะไรคือแก่นของปรากฏการณ์สำหรับคนเหล่านี้ (ชาย โพธิ์สิตา, 2549, หน้า 194)

5. ข้อจำกัดของวิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

ข้อจำกัดที่เป็นสิ่งท้าทายของวิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีดังนี้

5.1 แนวคิดทางปรัชญาของปรากฏการณ์วิทยาเป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจ ทั้งความซับซ้อน เป็นนามธรรมและมีความหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาต้องเข้าใจ กระบวนทัศน์และวิธีคิดในปรัชญาด้วย

5.2 การเลือกตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับศึกษาซึ่งต้องเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นจริง ๆ และต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติด้วย

5.3 อคติของผู้วิจัย ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการวิเคราะห์ และการตีความหมายผลการวิจัย แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่ผู้วิจัยจะขจัดอคติเหล่านั้นออกไปให้หมดได้

5.4 ข้อสรุปของการศึกษา จากการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นการวิจัยแบบตีความ (Interpretive) หรือแปลความหมายจากสิ่งที่ปรากฏ (Appearances) ที่ผู้วิจัยต้องค้นหานัยจากสิ่งที่ปรากฏในระดับเจาะลึกและถุกจุด อีกทั้งนัยหรือความหมายที่พบอาจมีหลากหลายที่ยากจะเลือกว่าความหมายใดคือความหมายที่แท้ของปรากฏการณ์ที่ศึกษา และสิ่งสำคัญของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา คือต้องได้ข้อสรุปที่เป็นแก่นหรือสาระที่แท้ (Essence) ของปรากฏการณ์นั้น ๆ ด้วย (Creswell, 1998, p. 55)

สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา เป็นการทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ ผ่านกระบวนการมองเห็น ผ่านการหยั่งรู้ (Intuition) และสะท้อนคิดพิจารณา (Reflection) จนเข้าใจความหมายในระดับต้นและระดับลึก โดยมีลักษณะมุ่งพรรณนาหรือมุ่งตีความ ใช้การสัมภาษณ์ เจาะลึกเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยต้องกำจัดอคติและคัดแยกข้อมูลเป็นเรื่อง (Theme) สังเคราะห์โครงสร้าง (Structural Synthesis) เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นแก่นหรือสาระที่แท้ (Essence)

การประเมินนักเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความเป็นมาของรางวัลพระราชทาน

งานคัดเลือกนักเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทานนี้ เกิดขึ้นจากน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ทรงมีพระราชปรารภแก่ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ม.ล.ปิ่น มาลากุล) ในปี พ.ศ. 2506 เมื่อเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียน ประจำปีการศึกษา 2506 และพระราชทานรางวัลแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามซึ่งจัดการศึกษาดีเด่น ใจความของพระราชปรารภมีว่า “มีนักเรียนจำนวนมากซึ่งมีความประพฤติดีและมีความมานะพยายามศึกษาเล่าเรียนได้ผลดี รวมทั้งมีสถาบันการศึกษาซึ่งจัดการศึกษาดีจนนักเรียนได้รับการเรียนดีเป็นส่วนรวม นักเรียนและสถาบัน การศึกษา ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวสมควรได้รับรางวัลพระราชทานและทรงยินดีพระราชทานรางวัลให้”

กระทรวงศึกษาธิการจึงถือเป็นภารกิจสำคัญที่ปฏิบัติสืบต่อมา เพราะรางวัลพระราชทานเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาของชาติให้ดียิ่งขึ้น ในการคัดเลือกลักษณะแต่เดิมกระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกนักเรียนจากกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ. 5) ที่สอบได้ลำดับที่ 1-50 ของประเทศ ต่อมามีการพิจารณาเพิ่มประเภทรางวัลให้มีจำนวนรางวัลมากขึ้น ปัจจุบันมีรางวัลพระราชทานสำหรับนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำแนกรางวัลตามระดับและขนาดของสถานศึกษา (ขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่) การคัดเลือกใช้วิธีการประเมินตามแบบประเมินที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น โดยการประเมินใช้การสังเกต สัมภาษณ์และพิจารณาหลักฐานและหรือร่องรอยที่ปรากฏ ซึ่งมีรายการประเมินและเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจน

2. คุณสมบัติของนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการกำหนดคุณสมบัติของนักเรียนที่มีสิทธิ์ได้รับการประเมินและคัดเลือกเพื่อรับรางวัลพระราชทานระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไว้ดังนี้

2.1 สถานภาพทางการศึกษา คือ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาระดับที่ส่งเข้ารับการประเมินและคัดเลือก และได้เข้าศึกษาอยู่ในระดับดังกล่าวเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ 2 ภาคเรียน กล่าวคือ

2.1.1 ส่งนักเรียนเข้าคัดเลือกระดับประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ป.4-5-6

2.1.2 ส่งนักเรียนเข้าคัดเลือกระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.2-3

2.1.3 ส่งนักเรียนเข้าคัดเลือกระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.5-6

2.2 ผลการเรียนรู้/ ผลงาน คือ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีระดับผลการเรียนเฉลี่ยสะสมทุกภาคเรียน (GPA) ไม่ต่ำกว่า 2.75

2.3 คุณลักษณะพื้นฐาน คือ นักเรียนทุกระดับต้องมีคุณลักษณะพื้นฐานที่ดีใน 5 องค์ประกอบ คือ การศึกษาเล่าเรียน การมีทักษะในการจัดการและการทำงาน สุขภาพอนามัย ความประพฤติ คุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.4 กิจกรรม/ ผลงานดีเด่น คือ นักเรียนต้องมีกิจกรรม/ ผลงานดีเด่นที่มีคุณประโยชน์ มีคุณภาพ แสดงออกถึงความมีคุณธรรมดีงามและสร้างสรรค์ เป็นที่ยอมรับ มีหลักฐานแสดงชัดเจน และกิจกรรม/ ผลงานดีเด่นนั้นสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีเผยแพร่ในวงกว้างได้

3. ขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาคัดเลือกนักเรียน

ในการประเมินและคัดเลือกนักเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทาน มีดังนี้

3.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินและคัดเลือก โดยแต่งตั้งคณะกรรมการระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับจังหวัด และระดับกลุ่มจังหวัด

3.2 ขั้นตอนการคัดเลือกนักเรียน

3.2.1 สถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานคัดเลือกนักเรียนระดับการศึกษาละ 1 คน ส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่สถานศึกษาดังอยู่

3.2.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละเขตพื้นที่คัดเลือกนักเรียนตามระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา ขนาดละ 1 คน ส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดที่ผู้อำนวยการได้รับเลือกเป็นประธานการคัดเลือกระดับจังหวัด (กรณีจังหวัดที่มีหลายเขต)

3.2.3 คณะกรรมการระดับจังหวัดคัดเลือกนักเรียนตามระดับการศึกษาและขนาดสถานศึกษาขนาดละ 1 คน ส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เป็นศูนย์ประสานงานการคัดเลือกระดับกลุ่มจังหวัดนั้น

3.2.4 คณะกรรมการระดับกลุ่มจังหวัดดำเนินการประเมินนักเรียนตามระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา โดยเรียงลำดับผู้เข้ารับการคัดเลือกแต่ละระดับการศึกษาและขนาดสถานศึกษา ทุกคนที่เข้ารับการคัดเลือก ตามผลคะแนนการประเมินจากลำดับผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดลงมาถึงต่ำสุด คณะกรรมการระดับกลุ่มจังหวัดส่งผลการประเมินพร้อมแบบประเมินและเอกสารประกอบอื่น ไปยังสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเสนอให้คณะกรรมการดำเนินงานคัดเลือกนักเรียนพิจารณาตรวจสอบและเสนอผลต่อคณะกรรมการอำนวยการระดับกระทรวงศึกษาธิการตามจำนวนรางวัลที่กำหนด

4. รายการและวิธีการประเมิน

การประเมินนักเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทานมี 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะพื้นฐาน และด้านกิจกรรม/ ผลงานดีเด่น ดังนี้

4.1 คุณลักษณะพื้นฐาน ในการประเมินคุณลักษณะพื้นฐานของนักเรียนพิจารณาจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและการศึกษาเล่าเรียนในสังคมทั้งที่บ้านและสถานศึกษา โดยระดับประถมศึกษาเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่บ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งที่บ้านและสถานศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งที่บ้าน สถานศึกษาและชุมชน คุณลักษณะพื้นฐานมี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

4.1.1 การศึกษาเล่าเรียน มีรายละเอียดและวิธีการประเมิน ดังนี้

4.1.1.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานตามระดับการศึกษา คือ การสั่งสม องค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ตามจุดหมายของหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมี

ความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนได้ตามเกณฑ์ระดับชั้น มีความรู้และทักษะพื้นฐานตามสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา โดยประเมินจากหลักฐานแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แฟ้มสะสมงานและจากผลงานที่ให้นักเรียนปฏิบัติในขณะสัมภาษณ์

4.1.1.2 มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา คือ มีความสามารถสังเกต รวบรวม วิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีจินตนาการ สามารถประยุกต์ใช้และสร้างองค์ความรู้ กำหนดทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดีและมีจินตนาการ รู้จักค้นคว้าหาความรู้และวิทยาการใหม่ๆ จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างองค์ความรู้ได้ โดยประเมินจากผลงานตามสภาพจริงและจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อนและผู้ปกครอง

4.1.1.3 มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ใฝ่เรียน คือ การแสดงความมุ่งมั่นพากเพียรพยายามศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานอยู่เสมอ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความตั้งใจศึกษาค้นคว้าหาประสบการณ์ เพิ่มพูนทักษะและความชำนาญในการเรียนรู้และการทำงานจากแหล่งข้อมูลต่างๆ อยู่เสมอ โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู ผู้ปกครอง เพื่อนรุ่นพี่รุ่นน้องและจากผลงานจากแฟ้มสะสมผลงาน

4.1.2 การมีทักษะในการจัดการและการทำงาน มีรายละเอียดและวิธีการประเมินดังนี้

4.1.2.1 สามารถตัดสินใจสร้างงานและวางระบบการทำงาน คือ สามารถใช้ข้อมูลอ้างอิงและประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างมีเหตุผลชัดเจน ถูกต้องและต่อเนื่อง เพื่อช่วยตัดสินใจในการสร้างงาน วางแผน ปฏิบัติงาน ตรวจสอบ ปรับปรุงและแก้ไขปัญหานั้นได้ ผลงานที่ดีตามเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนศึกษารายละเอียด กรอบของงานเพื่อใช้วางแผนการทำงาน มีขั้นตอนการทำงานชัดเจน สามารถปฏิบัติงานตามแผนได้ ปฏิบัติงานโดยมีหลักฐานการจดบันทึกและตรวจสอบประเมินการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน และจากการตรวจสอบจากแผนผังการทำงาน การรายงานผลการทำงานหรือชิ้นงาน

4.1.2.2 สามารถทำงานเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ คือ การยอมรับความสามารถและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในการทำงานกลุ่ม เต็มใจทำงานร่วมกับกลุ่มอย่างเต็มความสามารถเพื่อความสำเร็จของผลงานส่วนรวมและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ด้วยสันติวิธี โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความเต็มใจในการทำงานเป็นกลุ่ม มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน สามารถแสดงความคิดเห็นและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มศักยภาพ โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อนเกี่ยวกับการทำงานกลุ่มและจากการตรวจเอกสารร่องรอยบันทึกการทำงานกลุ่มของนักเรียน

4.1.2.3 เห็นความสำคัญและคุณค่าของการประกอบอาชีพสุจริต คือ สนใจตระหนักถึงประโยชน์และเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพสุจริต พยายามเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพสุจริตที่ตนสนใจ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพสุจริต สนใจและเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพสุจริต ใฝ่หาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่สนใจ โดยประเมินจากการตรวจสอบร่องรอยบันทึกการสังเกต การสัมภาษณ์ จากการตรวจเอกสารสรุปผลการปฏิบัติงาน กิจกรรม จากระเบียบคำสั่ง จากรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และจากรายงานคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4.1.2.4 สามารถนำทรัพยากร ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีมาใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การรู้จักใช้ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลสารสนเทศ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีมาพัฒนากระบวนการทำงานโดยประหยัดเวลาค่าใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด โดยเน้นให้นักเรียนใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม ประหยัดและสอดคล้องกับท้องถิ่น นำข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยประเมินจากผลงานหรือชิ้นงานโครงการที่ได้รับมอบหมายตามสาระการเรียนรู้ จากการประเมินแผนงานของโครงการ และจากการสัมภาษณ์นักเรียน เพื่อน ครู ถึงการวางแผนใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน

4.1.3 สุขภาพอนามัย มีรายละเอียดและวิธีการประเมิน ดังนี้

4.1.3.1 มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ตามวัยและมีบุคลิกภาพที่ดี คือมีร่างกายที่สะอาดและแข็งแรง แต่งกายสะอาด กิริยามารยาทสุภาพอ่อนน้อม มีบุคลิกอ่อนโยน ท่าทางคล่องแคล่วเหมาะสมกับวัย โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตนเพื่อให้มีสุขภาพร่างกายที่สะอาดแข็งแรง สมบูรณ์ มีความสุภาพอ่อนน้อม มีบุคลิกลักษณะอ่อนโยน ท่าทางคล่องแคล่วเหมาะสมกับวัย โดยประเมินจากการสำรวจร่องรอยการบันทึกสุขภาพ การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงของนักเรียนจากการสัมภาษณ์ครู เพื่อน และจากการสังเกตพฤติกรรมการแต่งกาย สุขภาพ กิริยามารยาทและบุคลิกภาพของนักเรียน

4.1.3.2 มีสุขภาพจิตที่ดี คือ การที่นักเรียนแสดงออกถึงความร่าเริงแจ่มใส มองโลกในแง่ดี มั่นใจในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับวัย โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนแสดงออกถึงความร่าเริงแจ่มใส มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัยและสถานการณ์ โดยประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน ผู้ปกครอง และจากการศึกษาพฤติกรรมจากแบบรายงานพฤติกรรมของนักเรียน

4.1.3.3 มีสุขนิสัยที่ดี เป็นผู้ที่ห่างไกลและปลอดจากสิ่งเสพติด คือ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ รวมทั้งเป็นผู้ที่ห่างไกลและปลอดจากสิ่งเสพติด โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตนตามสุขบัญญัติ เช่น การดูแลสุขภาพ การรู้จักรักษาความสะอาด การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การทำจิตใจให้เบิกบาน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การเป็น

ผู้ห่างไกลและปลอดภัยจากสิ่งเสพติด โดยประเมินจากการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมนักเรียนจากการสัมภาษณ์ครู เพื่อน ผู้ปกครอง ภารโรง จากการศึกษารายงานพฤติกรรมของนักเรียน และจากการพิจารณารางวัล เกียรติบัตร หลักฐานการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ

4.1.4 ความประพฤติกุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ มีรายละเอียดและวิธีการประเมินดังนี้

4.1.4.1 มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ความซื่อสัตย์ คือการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามตรงตามความเป็นจริง ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ต่อตนเองและผู้อื่น ความมีระเบียบวินัย คือ การจัดระบบการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ในสังคมให้เรียบร้อย ประพฤติปฏิบัติตามข้อตกลง กฎข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนเองและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสถานศึกษาและของสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขและมีสัมพันธภาพที่ดีในสังคม ความรับผิดชอบ คือ การมีความมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่จนบรรลุผลตามความมุ่งหมายยอมรับผลการกระทำนั้นและพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติหน้าที่การงานของตนในการศึกษาเล่าเรียน มุ่งปฏิบัติให้สำเร็จด้วยดีทั้งในสถานศึกษา ครอบครัว และสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ คือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ เช่น การเป็นผู้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรู้จักให้อภัย การไม่พูดให้ร้ายกัน มีความอดทนอดกลั้น เป็นต้น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน ผู้ปกครอง และพิจารณาเกียรติบัตรหรือรางวัลต่าง ๆ

4.1.4.2 มีความกตัญญูกตเวที เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ความกตัญญูกตเวที คือ การปฏิบัติตนในการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือภารกิจและการงานของผู้มีพระคุณ ประพฤติและปฏิบัติตามคำสั่งสอน ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมและเชิดชูชื่อเสียงของหมู่คณะและวงศ์ตระกูล โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ช่วยเหลือตอบแทนและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้มีพระคุณ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม คือ การละความเห็นแก่ตัว รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือสังคมและบุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักยับยั้งอารมณ์ตนเอง โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ช่วยเหลือสังคมและบุคคลอื่นทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ สติปัญญา เช่น การแบ่งปันสิ่งของต่างๆ ให้แก่คนที่ควรให้เมื่อมีโอกาส บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนสังคม รู้จักยับยั้งอารมณ์ ความโลภและความโกรธหรือ เมื่อเกิดปัญหาขัดแย้ง เป็นต้น โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน และพิจารณาเกียรติบัตรหรือรางวัลต่าง ๆ

4.1.4.3 รู้จักประหยัด อดออมและใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า คือ การรู้จักใช้เวลาและทรัพย์สินทั้งส่วนตนและส่วนรวมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมและพอเพียง โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนใช้เวลา ทรัพย์สินและทรัพยากรทั้งส่วนตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักซ่อมแซม บำรุงรักษาสິงของเครื่องมือเครื่องใช้ให้สามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่า โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน ผู้ปกครอง และจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

4.1.4.4 มีความเป็นประชาธิปไตยและมีภาวะผู้นำ ความเป็นประชาธิปไตย คือ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีคารวะธรรม ปัญญาธรรมและสามัคคีธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเคารพสิทธิ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหา ให้ความร่วมมือในการทำงานและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ แสดงความรับผิดชอบในการดำเนินงานให้ก้าวหน้า ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับทิศทางการทำงาน กำกับติดตามและพยายามสร้างความมั่นใจให้กับผู้ร่วมงานได้ปฏิบัติงานจนสำเร็จลุล่วง โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเป็นผู้นำปฏิบัติงาน/ กิจกรรมให้ได้ผลดีทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยประเมินจากการสัมภาษณ์ครู เพื่อน จากการพิจารณาคำสั่งแต่งตั้งการเป็นประธาน กรรมการนักเรียน และจากการพิจารณารายงานผลการปฏิบัติงาน/ กิจกรรมต่าง ๆ

4.1.4.5 มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ คือ การประพฤติตนที่แสดงถึงความสำนึกและความภูมิใจในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมของชาติ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนสำนึกและภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทยและแสดงความจงรักภักดี โดยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทุกครั้งที่มีโอกาสโดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน จากการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน และพิจารณาจากภาพกิจกรรมของสถานศึกษาในโอกาสต่าง ๆ

4.1.5 การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดและวิธีการประเมินดังนี้

4.1.5.1 ใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามหลักภาษาไทย คือ ความสามารถในการพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาไทยและเหมาะสมกับกาลเทศะ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถพูดและอ่านออกเสียงภาษาไทย คำควบกล้ำได้ถูกต้องตามอักขรวิธีและเขียนได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และเหมาะสมกับกาลเทศะ โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน จากการให้นักเรียนอ่านและเขียนเรื่องราวที่กำหนด และจากการพิจารณาจากเกียรติบัตรและรางวัลต่าง ๆ

4.1.5.2 มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย คือ การแสดงความรัก ความหวงแหน และชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองและของชาติ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในความเป็นไทย คุ่มครอง เผยแพร่ คุณเลศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติให้ดำรงอยู่สืบไป โดยประเมินจากการสัมภาษณ์นักเรียน ครู เพื่อน จากการพิจารณาร่องรอยหลักฐาน จากแฟ้มสะสมงาน จากการประเมินจากผลงาน/ โครงการ และจากการตรวจสอบการเข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษาและชุมชน

4.1.5.3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ให้ยั่งยืน คือ การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าและรู้จักใช้ทรัพยากร พลังงาน สิ่งแวดล้อม อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้อย่างถนอมรักษาให้ใช้ได้ยาวนานและเกิดประโยชน์มากที่สุด รู้จักบูรณะซ่อมแซมหรือปรับเปลี่ยนของใช้เก่าหรือหมดสภาพการใช้งานมาใช้ใหม่ เพื่อลดการทำลาย สิ่งแวดล้อม เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและพัฒนาให้ยั่งยืน โดยประเมินจากการสัมภาษณ์ นักเรียน ครู เพื่อน จากการประเมินผลงาน โครงการ/ กิจกรรม และพิจารณาร่องรอยหลักฐานจาก เอกสารอื่น ๆ เช่น แฟ้มสะสมงาน

4.2 กิจกรรม/ ผลงานดีเด่นของนักเรียน กำหนดขอบเขตของกิจกรรมหรือผลงานดีเด่น ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเสริมสร้างคุณธรรมความดีงาม และสร้างสรรค์ เป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักเรียน ตลอดจนครูอาจารย์หรือบุคคลทั่วไปทั้งในและนอก สถานศึกษา ในระดับสถานศึกษา ในกลุ่มสถานศึกษา ในชุมชน อำเภอ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด ภูมิภาค ระดับประเทศหรือนานาชาติ มีร่องรอยหลักฐานอย่างชัดเจน โดยพิจารณาจากสิ่งที่ปรากฏ 3 ประการ ได้แก่ ความมีคุณภาพประโยชน์ คือ กิจกรรมหรือผลงานนั้นก่อให้เกิดการพัฒนา คุณภาพชีวิต สภาพแวดล้อมและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่กิจการเพื่อส่วนรวมในกลุ่มนักเรียน สถาบันการศึกษา ชุมชน จังหวัด เขตตรวจราชการ ประเทศหรือนานาชาติ ความมีคุณภาพ คือ กิจกรรมหรือผลงานนั้นประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพ มั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดี ได้รับคัดเลือก ส่งเข้าประกวด/ แข่งขัน สามารถสร้างชื่อเสียงได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากกลุ่มเพื่อนนักเรียน ตลอดจนครูอาจารย์และบุคคลทั่วไปทั้งในระดับสถานศึกษา ชุมชน จังหวัด เขตตรวจราชการ ประเทศ และนานาชาติ และความมีคุณธรรมดีงามและสร้างสรรค์ คือ กิจกรรมหรือผลงานนั้นมีส่วนส่งเสริม จริยธรรมดีงาม เกิดแนวคิดใหม่ สร้างสรรค์ความสามัคคี เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เสริมสร้างประชาธิปไตย ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือของชาติ รวมทั้งเกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมที่ดีและให้ประโยชน์ต่อชุมชน โดยประเมินจากการพิจารณาหลักฐาน เอกสารคำสั่งแต่งตั้ง เกียรติบัตร รางวัลจากการประกวด/ แข่งขัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อน ครู ผู้ร่วมงาน/ กิจกรรม และจากการวิเคราะห์รายงานผลการทำงาน กิจกรรม โครงการ ผลงานต่าง ๆ

5. เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก

นักเรียนที่มีสิทธิ์รับรางวัลพระราชทาน จะต้องผ่านเกณฑ์ ดังนี้

5.1 ได้คะแนนการประเมินคุณลักษณะพื้นฐานเฉลี่ยแต่ละข้อ ไม่ต่ำกว่า 2.00 และได้คะแนนเฉลี่ยรวมทุกข้อ ไม่ต่ำกว่า 3.00

5.2 ได้คะแนนกิจกรรม/ ผลงานดีเด่นเฉลี่ยแต่ละข้อ ไม่ต่ำกว่า 2.00 และได้คะแนนเฉลี่ยรวม ไม่ต่ำกว่า 3.00

5.3 ได้คะแนนเฉลี่ยรวมของคุณลักษณะพื้นฐานกับคะแนนกิจกรรม/ ผลงานดีเด่น ไม่ต่ำกว่า 3.50

5.4 ได้คะแนนเฉลี่ยรวมจากกรรมการทุกคนสูงสุด และ ได้รับคะแนนเฉลี่ยรวมสูงสุด จากกรรมการแต่ละคนเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่ทำดาการประเมิน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2550, หน้า 1-39)

จากคุณสมบัติของนักเรียน รวมทั้งขั้นตอน รายการและวิธีการประเมิน อีกทั้งเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก แสดงให้เห็นถึงการกลั่นกรองและคัดสรรด้วยความละเอียดรอบคอบเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน จึงถือเป็นเยาวชนที่เป็นต้นแบบในด้านต่าง ๆ ที่สมควรแก่การยอมรับและยกย่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศที่ให้ความสำคัญในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดการทางสังคม ที่มีผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน สามารถจำแนกตามแหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่จัดการทางสังคม ได้ดังนี้

1.1 การจัดการจากสถาบันครอบครัว

สมบุรณ์ จิตชาตวิชัย (2546) ศึกษาเรื่องวิธีการจัดการทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของวัยรุ่น โดยสถาบันครอบครัวในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของวัยรุ่น โดยสถาบันครอบครัว ทศนะ และพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และแนวโน้มของพฤติกรรมทางเพศและความต้องการเพื่ออบรมสั่งสอนพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของวัยรุ่น โดยเก็บข้อมูลนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 15 คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวของนักเรียนวัยรุ่นส่วนใหญ่ อบรมสั่งสอนเรื่องการแต่งกาย กิริยาจาและการแสดงอารมณ์ โดยใช้วิธีการตักเตือนก่อนหรือหลังแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และใช้วิธีบอกผลเสียที่เกิดขึ้นหากมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

เรื่องกิริยาท่าทางใช้วิธีบอกถึงผลดีผลเสียเรื่องการร่วมประเวณี ใช้วิธีดักเตือนก่อนแสดงพฤติกรรม ไม่เหมาะสม และบอกผลดีผลเสียและยกตัวอย่างจากสื่อมวลชน เรื่องการแต่งกาย นักเรียนวัยรุ่นชาย แต่งกายเรียบร้อย นักเรียนวัยรุ่นหญิงแต่งกายโชว์สัดส่วนและตามแฟชั่น เรื่องกิริยาวาจากับพ่อแม่ พูดด้วยความเคารพ กับกลุ่มเพื่อนพูดโดยใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ มีคำศัพท์เฉพาะกลุ่ม กับครูักพูดด้วยความไพเราะ กิริยาท่าทางกับผู้ใหญ่เรียบร้อย กับกลุ่มเพื่อนสนิทกิริยาท่าทางไม่สุภาพ ไม่ระวังตัว แนวโน้มของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นแต่งกายไม่เรียบร้อย โชว์สัดส่วน ใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ กิริยาท่าทางไม่เรียบร้อย ไม่ให้เกียรติกับเพศตรงข้าม ขาดการควบคุมอารมณ์ตนเอง แนวโน้มการร่วมประเวณี มีปริมาณเพิ่มขึ้น

ณัฐพงษ์ ดวงมนตรี (2547) ศึกษาเรื่อง การอบรมขัดเกลาทางสังคมด้านประชาธิปไตยในครอบครัวชนบทจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอบรมขัดเกลาทางสังคมด้านประชาธิปไตย และบุคลิกภาพประชาธิปไตยของบุตรตามการสังเกตของพ่อแม่ผู้ปกครอง และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมขัดเกลาทางสังคมด้านประชาธิปไตยในครอบครัวชนบท โดยใช้แบบสัมภาษณ์พ่อแม่ผู้ปกครองจำนวน 400 ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรับราชการ รายได้เฉลี่ย 88,352.80 บาท ต่อปี เป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวส่วนใหญ่มีการอบรมเลี้ยงดูด้วยการใช้เหตุผล ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอยู่ในระดับมาก พ่อแม่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง มีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นประจำ มีการรับรู้ข่าวสารจากทางสื่อมวลชนสูงสุด ครอบครัวส่วนใหญ่มีการอบรมขัดเกลาทางสังคมด้านประชาธิปไตยในระดับมาก มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยของบุตรตามการสังเกตของพ่อแม่ในระดับปานกลาง

สุจิตรา ปันดี (2547) ศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธีรกานท์บ้านโอง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน ปัญหาและแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธีรกานท์บ้านโอง จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างคือตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 155 คน จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามจริยธรรม 5 ด้าน คือ ความมีระเบียบวินัย ความมีมารยาท ความซื่อสัตย์ ความประหยัด และความรับผิดชอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ความถี่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมส่งเสริมจริยธรรมมากในเรื่องสอดคล้องดูแลเรื่องยาเสพติด ฝึกให้เคารพบนอบต่อพ่อแม่ ครูและผู้ใหญ่ อบรมไม่ให้ลักขโมย แนะนำการใช้ยา ฝึกการดูแลรักษาทรัพย์สินตนเอง และส่งเสริมการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม และปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรม คือ เรื่องการเคารพธงชาติเช้าและเย็น การฝึกให้รอกอย การฝึกใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและส่งเสริมประกอบกิจกรรมในเวลาว่างที่เกิดประโยชน์ ผู้ปกครองเสนอแนะให้

40 รูป/คน นักเรียน 122 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นว่าการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับมากทั้ง 4 วิธี ด้านวิธีดำเนินงาน ครูมีความเห็นจากมากไปน้อย คือ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมของโรงเรียนที่จัด การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักเรียนมีความเห็นจากมากไปน้อย คือ กิจกรรมของโรงเรียนที่จัด การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติ และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามความเห็นของครู คือ บุคลากรทุกคนต้องร่วมมือกันเต็มที่และต่อเนื่อง กิจกรรมต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากกว่าที่ดำเนินการอยู่ ตามความเห็นนักเรียน คือ ครูควรใส่ใจต่อการแก้ปัญหาความประพฤติ ให้ขวัญกำลังใจนักเรียนและเป็นแบบอย่างที่ดี จัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามและให้นักเรียนมีส่วนร่วม ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูควรควบคุมระเบียบวินัยให้เคร่งครัดกว่าเดิม และควรมอบหมายให้นักเรียนควบคุมกันเอง

1.3 การขัดเกลาจากสถาบันศาสนา

พระมหาดนอมศักดิ์ สุภักดิ์ (2546) ศึกษาเรื่องบทบาทของพระธรรมวิทยากรต่อการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิบัติงานและปัญหาอุปสรรคของพระธรรมวิทยากรที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่ตามสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง ศึกษาความคิดเห็นของพระธรรมวิทยากรต่อบทบาทการเป็นผู้ปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมในเยาวชน 3) ศึกษาความต้องการการสนับสนุนของพระธรรมวิทยากรในการปฏิบัติหน้าที่ กลุ่มตัวอย่างคือพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง จำนวน 250 รูป เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าความแปรปรวนโดยทดสอบ ค่า F-test ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมวิทยากรทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ปฏิบัติมากที่สุดคือส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมไปปฏิบัติที่บ้าน รองลงมา คือนำสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาประยุกต์ให้เข้ากับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มากที่สุดคือด้านไม่ได้รับการยอมรับจากนักเรียนและผู้ปกครอง รองลงมาด้านไม่ได้รับการยอมรับจากสถานศึกษา (ผู้บริหาร) ความคิดเห็นต่อบทบาทด้านต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับสูง เห็นด้วยมากที่สุดคือด้านการปลูกฝังคุณธรรมส่งเสริมให้เยาวชนมีความกตัญญูต่องานที่ต่อพุทธเจ้าและผู้มีพระคุณ รองลงมาคือด้านการพัฒนาคุณธรรมให้พระปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างต่อเยาวชน และความต้องการการสนับสนุน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

มากที่สุดคือด้านให้เพิ่มงบประมาณอุดหนุนในการปฏิบัติหน้าที่ในถิ่นทุรกันดาร รองลงมาคือ ต้องการให้จัดวิทยากรที่มีประสบการณ์และความชำนาญด้านการสอนมาให้การฝึกอบรม ข้อเสนอแนะ มหามกุฏราชวิทยาลัยควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาและปรับปรุงพระธรรมวิทยากร และสนับสนุนปัจจัยด้านต่าง ๆ ด้านพระธรรมวิทยากรต้องพัฒนาตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ทาง สังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อรองรับแผนการประกันคุณภาพการศึกษาของรัฐบาล ควรเป็น แบบอย่างที่ดีต่อเยาวชนและประชาชนทั่วไป ด้านสถานศึกษาควรให้ความร่วมมือในการจัด กิจกรรมปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมเยาวชน

แสงนา ภักดีศิริวงศ์ (2548) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียน มัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วนเป็น พระภิกษุ 144 รูป เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า ภิกษุส่วนมากอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมมากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เมื่อนักเรียนทำกิจกรรม ที่วัด เนื้อหาที่ใช้อบรมมากที่สุดคือ ความเมตตากรุณาและความกตัญญู มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมวัน สำคัญทางศาสนา จัดโครงการอบรมศีลธรรมภาคฤดูร้อน จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยให้ความร่วมมือกับครูอาจารย์ ผู้จัด และสนับสนุนด้านอุปกรณ์และสถานที่ ให้คำแนะนำปรึกษา แก่นักเรียนในปัญหาทั่วไป เช่น ด้านการเรียน การเงิน สุขภาพ โดยให้คำแนะนำที่วัดเมื่อนักเรียนมา ทำกิจกรรม และเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เคยมีส่วนร่วมชักชวนฆราวาสเข้าร่วม กิจกรรมวันสำคัญ ทำบุญตักบาตรและพิธีพุทธมาฆะ ใช้วิธีการชักชวนมากที่สุดคือ บอกกล่าว แก่สมาชิกในชุมชน เมื่อมาทำกิจกรรมทางศาสนา

1.4 การขัดเกลาจากสื่อมวลชน

จุฑามาส ศรี โมรา (2545) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ภาพยนตร์การ์ตูนของไทยทางโทรทัศน์ ในด้านการขัดเกลาทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานและเนื้อหา การขัดเกลาทาง สังคมในภาพยนตร์การ์ตูนของไทยทางโทรทัศน์เรื่อง ป ปลาตากลม โลกนิทาน สุดสาครและ ปิงปอนด์ ดิ แอนิเมชั่น โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะพื้นฐาน มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน เหตุการณ์เรียงลำดับเวลา แก่นเรื่องนำเสนอศีลธรรมจรรยา ทัศนคติ ความคิดเห็น แรงบันดาลใจ ความรู้/ การใช้สติปัญญา กฎเกณฑ์/ ระเบียบแบบแผน และ บทบาททางสังคม ตัวละครส่วนใหญ่เป็นมิติเดียว ฉากสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย มีปรากฏ เนื้อหาการขัดเกลาทางสังคมด้านต่าง ๆ คือ ด้านจิตใจ มากที่สุดร้อยละ 46.43 ด้านพฤติกรรมร้อยละ 43.36 ด้านสติปัญญาน้อยที่สุด ร้อยละ 10.21 ด้านจิตใจมีเนื้อหาประเภทศีลธรรมจรรยา ค่านิยม/

ประเพณี แรงบันดาลใจ และทัศนคติ/ ความคิดเห็น ด้านพฤติกรรมมีเนื้อหาประเภท กฎเกณฑ์/ ระเบียบแบบแผนและบทบาททางสังคม ด้านสติปัญญามีเนื้อหาประเภท ความรู้/ การใช้สติปัญญา และทักษะ/ ความชำนาญ

วรวิมล พงษ์ธีระพล (2545) ศึกษาเรื่องอิทธิพลของละครโทรทัศน์ที่มีต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ 2) ปัจจัยบางประการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายกับพัฒนาการทางจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบหลายขั้นตอน จำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติใช้การทดสอบสมมติฐานค่าไคลสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รับชมละครโทรทัศน์แนวสนุกสนาน ร้องลงมา แนวโรแมนติก และน้อยที่สุดแนวสยองขวัญ/ ต่อสู้ ผจญภัย ตัวแปรที่สัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม คือ ลักษณะของละคร และปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เขตที่อยู่อาศัย ส่วนตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพศ รายได้ของบิดามารดา อาชีพบิดามารดา ประเภทที่อยู่อาศัย และสภาพที่อยู่อาศัย

จำลอง คุรุวง (2546) ศึกษาเรื่องทัศนะของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนวัดทุ่งครุในการรับชมโทรทัศน์ ศึกษากรณีเฉพาะประเด็นทางจริยธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนะของผู้ปกครองเกี่ยวกับประเด็นทางจริยธรรมที่พบในการรับชมรายการ โทรทัศน์ คือ เรื่องความรุนแรง เพศ วัตถุนิยม การใช้ภาษาไม่เหมาะสมและความไม่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมไทย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 265 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่มากที่สุด คือ เรื่องความรุนแรงและเรื่องเพศ ระดับปานกลาง คือ ปัญหาวัตถุนิยมและความไม่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมไทย ระดับน้อย คือ ปัญหาการใช้ภาษาไม่เหมาะสม หลังจากชมรายการ โทรทัศน์ เรื่องที่นำมาพูดคุยกับบุตรหลานคือปัญหาความรุนแรง ร้องลงมาปัญหาวัตถุนิยม ความไม่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมไทยและปัญหาการใช้ภาษาไม่เหมาะสม พูดคุยน้อยที่สุด คือ ปัญหาเรื่องเพศ ข้อเสนอแนะควรมีมาตรการรณรงค์ให้ความรู้ผู้ปกครองเกี่ยวกับวิธีพูดคุยกับบุตรหลานเรื่องเพศ

ศุภิสรา เปี่ยมราศรี (2546) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาในแง่ส่งเสริมคุณธรรมสำหรับเด็ก ในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับภาษาไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาคุณธรรม 30 ประเภท คุณธรรมและปริมาณของเนื้อหาคุณธรรม ศึกษาบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอสารที่ส่งเสริมคุณธรรมเด็ก โดยศึกษาจากหนังสือพิมพ์ 6 ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน แนวหน้าและบ้านเมือง โดยศึกษาในหน้าหนึ่งให้เป็นตัวแทนของสถานะความบกพร่องของคุณธรรมของเด็กในสังคม และศึกษาหน้าสำหรับเด็กให้เป็นตัวแทนความพยายามในการส่งเสริมคุณธรรมในเด็ก ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์มีรูปแบบการนำเสนอเน้นเนื้อหาบทความ รูปแบบ

ส่งเสริมคุณธรรมมากที่สุดคือบทความ ทุกข้อฉบับยกเว้นหนังสือพิมพ์ข่าวสดที่พบอยู่ในบ้านเท็งคิ (การ์ตูน) เนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมในหน้าสำหรับเด็กมากที่สุดคือความเป็นผู้มีเหตุผล รองลงมาคือ การให้ความรักความห่วงใยและความกล้าหาญเชื่อมั่นในตนเอง เนื้อหาที่พบน้อยที่สุดคือ การไม่พูดปด พูดบิดเบือน พูดยุยงให้แตกสามัคคี รองลงมาคือการละเว้นจากการพนัน และการไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น โดยรวมหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพนำเสนอน้อยกว่าหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรม หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพพบมากกว่า บทบาทหน้าที่ที่พบมากที่สุดคือเรื่องการให้ความรู้ พบน้อยที่สุดคือเรื่องการเมืองการเป็นสื่อกลางโฆษณา เมื่อเปรียบเทียบข่าวหน้าหนึ่งกับหน้าสำหรับเด็ก เนื้อหาในเดือนเดียวกันมีความสอดคล้องกัน เกือบทุกคุณธรรม จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่า คุณธรรมที่นักเรียนเห็นว่าสำคัญมีความสอดคล้องกับคุณธรรมที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ คือ เรื่องความกตัญญู ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดปด รูปแบบการนำเสนอที่เห็นว่ามีน่าสนใจ คือ เนื้อหาคุณธรรมที่เด็กต้องการและเสนอแนะว่าควรปรับปรุงให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เพิ่มความมีสีสันให้น่าสนใจ

สัญญา ใจมัน (2547) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้เรียนระดับชั้นชั้นที่ 4 จากการใช้อินเทอร์เน็ตในโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจริยธรรมและมารยาทการใช้อินเทอร์เน็ต ศึกษาผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ต กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมจากการเรียนการสอนวิชาคอมพิวเตอร์แบบมีโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมและมารยาทการใช้อินเทอร์เน็ต ค่าร้อยละของพฤติกรรมด้านความมีวินัยอยู่ในระดับมาก ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการไม่เรียนรู้ในระดับมาก และผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ต คือ ต่อการเรียนรู้ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและครอบครัว อารมณ์และความประพฤติก และการดำเนินชีวิตประจำวัน

วรรณรัชต์ ทองสวัสดิ์ (2549) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในหนังสือวรรณกรรมเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรม ศึกษาความเข้าใจจริยธรรม และวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมกับความเข้าใจจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่ จำนวน 100 คน จากหนังสือวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง แฮร์รี่ พอตเตอร์ 4 ตอน คือ ศิลาอาถรรพ์ ห้องแห่งความลับ นักโทษแห่งอัศวิน และถ้วยอัคนี ในหัวข้อจริยธรรม 25 หัวข้อ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความกล้าหาญ ความเมตตากรุณา ความเพียรพยายาม ความกตัญญูกตเวที ความยุติธรรม การรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ความอดทน อดกลั้น การประหยัด อดออม ความจริงใจ การเคารพในคุณค่าศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น ความสุภาพอ่อนน้อม การรู้จักฟังตนเอง การมีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การปฏิบัติตามกฎ

กติกาของสังคม ความมีน้ำใจ การเคารพในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้อื่น ความเสมอภาค ความรอบคอบ ความมีมนุษยสัมพันธ์และความเชื่อมั่นในตนเอง ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาจริยธรรมที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความมีน้ำใจ รองลงมาคือ ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ ปรากฏน้อยที่สุดคือ ความเสมอภาค และความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเข้าใจจริยธรรมของนักเรียนที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความมีน้ำใจ รองลงมาคือ ความกล้าหาญ ความเมตตา กรุณา ปรากฏน้อยที่สุดคือ ความเสมอภาค และความมีมนุษยสัมพันธ์ มีร้อยละ 7.01 แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่ามีจริยธรรมด้านอื่น คือ ความห่วงใย ความรักและการให้อภัย และการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมกับความเข้าใจจริยธรรมของนักเรียน มีความสอดคล้องกัน คือ ลำดับ 1 คือ ความมีน้ำใจ ลำดับ 2 คือ ความกล้าหาญ และลำดับสุดท้าย คือ ความเสมอภาคและความมีมนุษยสัมพันธ์

2. งานวิจัยต่างประเทศที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดการทางสังคมที่มีผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน มีดังนี้

โบมไร์ด (Baumrind, 1991, pp. 56-95) ศึกษาเรื่องรูปแบบของพ่อแม่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถของเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของพ่อแม่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถของเยาวชน โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยความสามารถของเยาวชนและประเภทของเยาวชน ที่นำไปใช้ประโยชน์กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนจำนวน 139 คนและพ่อแม่โดยเลือกจากครอบครัวที่ร่ำรวย การศึกษาดี และเป็นชาวผิวขาว รูปแบบครอบครัวเหล่านี้ได้พิสูจน์ลักษณะเฉพาะแล้วมีความแตกต่างกันบนพื้นฐานความสัมพันธ์และความสมดุลระหว่างการเรียกร้องที่มากเกินไปกับการตอบสนองการเรียกร้องนั้น ผลการศึกษาพบว่า พ่อแม่ที่เผด็จการจะมีการเรียกร้องมากเกินไปในระดับสูงและการตอบสนองในระดับสูง

สตีเวนสัน รีด และโบดิสัน (Stevenson, Reed, & Bodison, 1996, pp. 498-508) ศึกษาเรื่องการสนับสนุนทางสังคมด้านความสัมพันธ์ของครอบครัวและความเชื่อของการจัดการทางสังคมด้านเชื้อชาติของเยาวชน: การประเมินคุณค่าตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับครอบครัว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้จำนวน 229 คนเป็นเยาวชนชาวอเมริกัน โดยศึกษาข้อมูลจากระดับการจัดการทางสังคมด้านเชื้อชาติสำหรับเยาวชน ระดับการสนับสนุนของสังคมด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว และการสื่อสารของครอบครัวเกี่ยวกับเชื้อชาติ สถิติที่ใช้คือ MANOVA ผลการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างเยาวชนกับระดับการสนับสนุนความสัมพันธ์ของครอบครัว แต่มีความไม่แตกต่างกันกับปัจจัยภายนอก 3 ปัจจัย ได้แก่ จิตใจ ความเชื่อ การประเมินคุณค่า และการเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนเสริมความเชื่อของการจัดการทางสังคมด้านเชื้อชาติของเยาวชน ส่วนด้านการป้องกันไม่มีนัยสำคัญกับการสนับสนุนความสัมพันธ์ของครอบครัว

อะเบลและจีเคส (Abell & Gecas, 1997, pp. 99-123) ศึกษาเรื่องความรู้สึกผิด ความละอายใจ และการขัดเกลาทางสังคมโดยครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายถึงความสำคัญของความรู้สึกผิดและความละอายใจกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากเกณฑ์ของอาร์มน์ได้ตอบในการปรับปรุงตัวผู้คุณธรรมและบรรทัดฐานทางสังคม งานวิจัยนี้มาจากสมมติฐานที่ว่าด้วยความคิดเกี่ยวกับตนเองคือพื้นฐานความรู้สึกผิดและความละอายใจ โดยตรวจสอบสมมติฐานมากมายที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของอาร์มน์ 3 รูปแบบของการเลี้ยงดูครอบครัวกับนักเรียนที่ศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 270 คน โดยการตอบแบบสอบถามประเมินแนวโน้มที่จะเกิดความรู้สึกผิดและความละอายใจในสถานการณ์การฝ่าฝืนกฎระเบียบและศึกษาจากรายงานการวิจัยย้อนหลังเกี่ยวกับการปฏิบัติอย่างมีวินัยของพ่อแม่แต่ละคน ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานที่สัมพันธ์กันระหว่างการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับความรู้สึกผิดและระหว่างการเลี้ยงดูแบบใช้อารมณ์กับความละอายใจ ความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงดูของครอบครัว ความรู้สึกผิดและความละอายใจที่เกิดในสถานการณ์ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ทำอย่างตั้งใจและที่ไม่ได้ตั้งใจมีความแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับเพศของพ่อแม่กับเพศของเด็กและความสัมพันธ์ของการเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการสนับสนุนจากครอบครัว ข้อเสนอแนะการวิจัย คือ ความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของการเลี้ยงดูแบบใช้อารมณ์และวิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมต้องมีการศึกษาต่อไป

สเวนส์สัน (Svensson, 2004) ศึกษาเรื่องการควบคุมทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม: บทบาทคุณธรรมที่มีผลต่อโครงสร้างทางสังคมของเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและโครงสร้างที่ควบคุมเยาวชนจากการประพฤติผิดปกติและก่ออาชญากรรม โดยมีโครงสร้างจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ดี ประเพณีและค่านิยมที่อยู่ภายใน ลักษณะเฉพาะตัวจะพัฒนาเหตุผลทางคุณธรรม รู้สิ่งใดถูกผิด คุณธรรมที่ทำการทดสอบที่เป็นโครงสร้างทางสังคมนั้นอาจจะสนับสนุนให้ผู้วิจัยเข้าใจและอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการขัดเกลาทางสังคมกับพฤติกรรมผิดปกติและการกระทำผิดทางอาชญากรรม งานวิจัยนี้อธิบายถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนและเงื่อนไขโครงสร้างที่ทำให้เกิดพฤติกรรมผิดปกติและพฤติกรรมการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน โดยมีพื้นฐานการวิจัยใน 3 เรื่อง คือ ทดสอบเพศที่ต่างกันในช่วงวัยที่ใช้สารเสพติดในครอบครัวที่ควบคุมและมีพฤติกรรมผิดปกติของเพื่อน พบว่า หญิงถูกควบคุมมากกว่าชาย ในขณะที่ชายเปิดเผยที่จะคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติมากกว่าหญิง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวที่ควบคุมและเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติเป็นตัวอย่างที่ใช้แทนประเด็นทั้งหมดได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลของการปฏิสัมพันธ์ในซานเมื่องในกลุ่มหญิงแสดงให้เห็นว่า การเปิดเผยที่จะคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติมีความสำคัญมากสำหรับหญิงที่ใช้สารเสพติดในครอบครัวที่มีการควบคุมและมีฐานะยากจน ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเยาวชน ความละอายใจ

และการกระทำผิดกฎหมายของวัยรุ่น การวิจัยเริ่มจากกรอบทฤษฎีการควบคุมทางสังคมและสมมติฐานที่ว่าความละอายใจจะกระทำการแทรกแซงโครงสร้างผ่านสิ่งที่มีความสัมพันธ์ของพ่อแม่และเยาวชนที่ไม่ดีพอและมีผลกับพฤติกรรมผิดปกติ การศึกษาปัจจุบันมีคำถามการวิจัยสำคัญ 3 คำถาม คือ เด็กหญิงมีความอดทนมากกว่าเด็กชายในการอยู่กับการควบคุมของครอบครัวใช่หรือไม่ เด็กหญิงมีความรู้สึกละอายใจที่แสดงออกกับคนสำคัญมากกว่าเด็กชาย ใช่หรือไม่ และความละอายใจทำให้เกิดการประนีประนอมในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเยาวชนเมื่อชี้แจงพฤติกรรมผิดปกติใช่หรือไม่ พบว่า เด็กหญิงมีความอดทนกับการถูกควบคุมจากพ่อแม่และมีความรู้สึกละอายใจมากกว่าเด็กชาย การวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกละอายใจที่มีน้อยในการแสดงออกกับคนสำคัญมีความโน้มเอียงที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเยาวชนที่ไม่ดีนักกับพฤติกรรมผิดปกติของเด็กหญิงได้รับการประนีประนอม สำหรับเด็กชาย ทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัวและความละอายใจมีส่วนเสริมให้มีผลต่อความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผิดปกติ และทดสอบรูปแบบความผูกพันกับการควบคุมของพ่อแม่และโรงเรียน โดยเชื่อมโยงกับระดับการเห็นคุณค่าตนเองและคุณธรรม และปัจจัยทั้ง 3 ตัวนี้เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติในการอธิบายเรื่องพฤติกรรมผิดปกติ พบว่า การควบคุมที่เข้มงวดของครอบครัวและ โรงเรียนตรงกับการปฏิเสธตนเองในระดับต่ำและค่านิยมที่มีอยู่เดิมในระดับสูง การควบคุมที่ไม่ดีพอของ โรงเรียนตรงกับค่านิยมทางสังคมที่มีอยู่เดิมในระดับต่ำและเพิ่มความเสี่ยงของการรวมกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติด้วย สรุปได้ว่าโรงเรียนที่ควบคุม ไม่ดีพอ ค่านิยมทางสังคมที่มีอยู่เดิมและความเกี่ยวข้องกับเพื่อนที่มีพฤติกรรมผิดปกติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผิดปกติของเด็กชายและเด็กหญิง และระดับของการปฏิเสธตนเองมีความสำคัญมากที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผิดปกติของเด็กชาย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ามีผลต่อความรู้สึกผูกพันกับการควบคุมของพ่อแม่และโรงเรียนที่ควบคุมพฤติกรรมผิดปกติ และส่วนสำคัญที่สุดในการประนีประนอมขึ้นอยู่กับระดับของค่านิยมที่มีอยู่เดิมของทั้งเด็กชายและเด็กหญิง

ทินคิว มอร์ และคาร์ราโน (Tinkew, Moore & Carrano, 2006, pp. 850-881) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์กับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมเสี่ยงของเยาวชนในครอบครัวปกติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและเยาวชนและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อใช้ทดสอบตัวพยากรณ์การกระทำผิดกฎหมายของเด็กครั้งแรกและการนำไปใช้ในชีวิต ใช้ข้อมูลจากการศึกษาเรื่องพัฒนาการของเยาวชนระดับนานาชาติในปี 1997 ใช้กลุ่มตัวอย่าง 5,345 คน เป็นเยาวชนในครอบครัวปกติ ใช้สถิติการถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างพ่อและเยาวชนสามารถทำนายความเสี่ยงที่ลดลงของความพัวพันกับพฤติกรรมเสี่ยงหลากหลายรูปแบบในครั้งแรก การมีพ่อที่ใช้อำนาจเผด็จการเป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูจะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มความเสี่ยงกับการเกี่ยวข้องในการกระทำผิดของเยาวชนและการนำไปใช้ในชีวิต รูปแบบปฏิสัมพันธ์ 2 ทิศทางมีส่วนผลักดันผลกระทบทางลบของการอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการคือ จะลดลง

เมื่อพ่อมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเยาวชน การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำนายนได้ว่ามีพฤติกรรมเสี่ยงน้อยเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและเยาวชนเป็นทางบวก อิทธิพลทางบวกของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและเยาวชนกับพฤติกรรมเสี่ยงปรากฏชัดกับเยาวชนชายมากกว่าเยาวชนหญิง

ฟอร์นีย์ ครุทซิงเจอร์ และฟอร์นีย์ (Forney, Crutsinger & Forney, 2006, pp. 24-43) ศึกษาเรื่อง ความคิดเกี่ยวกับตนเองและการเห็นคุณค่าตนเองคือตัวพยากรณ์ความเข้าใจตนเองด้านคุณธรรม: ความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงในการกระทำผิดของเยาวชนเกี่ยวกับการโจรกรรมในร้านค้า มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายพฤติกรรมเสี่ยงในการกระทำผิดของเยาวชนคือการโจรกรรมในร้านค้า รวมถึงลักษณะต่าง ๆ ของความคิดเกี่ยวกับตนเองของเยาวชนมีความสัมพันธ์กับลักษณะสำคัญอื่น ๆ และการเห็นคุณค่าตนเอง สืบจากตัวพยากรณ์ของความเข้าใจตนเองด้านคุณธรรม กลุ่มตัวอย่าง 155 คน ประกอบด้วย นักเรียนคลุเคเซียน อายุ 14-18 ปี ที่ลงทะเบียนเรียนในระดับไฮสคูลใน Southwest State จำนวนมากกว่าครึ่งของเยาวชนยอมรับว่ามีส่วนพัวพันในการโจรกรรม สถิติที่ใช้คือ Independent Two-Step Regression ใช้กับกลุ่มที่มีส่วนพัวพันกับการโจรกรรมในร้านค้าจำนวน 2 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับทางสังคมระดับเดียวกันเป็นตัวพยากรณ์ที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าตนเองของเยาวชนกับการพัวพันการโจรกรรม แต่ตัวพยากรณ์ที่มีอิทธิพลที่สุดของเยาวชนกับการไม่พัวพันการโจรกรรม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเยาวชน วิธีการตรงที่มีอิทธิพลเชื่อมโยงกับการยอมรับของสังคมระดับเดียวกันคือ การเห็นคุณค่าตนเอง และการเข้าใจตนเองด้านคุณธรรมของเยาวชนกับการพัวพันกับการโจรกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเยาวชน และการเห็นคุณค่าตนเอง การเข้าใจตนเองด้านคุณธรรมของเยาวชนกับการไม่พัวพันกับการโจรกรรม

ยังเบลด และคณะ (Youngblade et al., 2007, pp. 47-53) ศึกษาเรื่องปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยกระตุ้นในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน: รูปแบบของบริบทการพัฒนาพฤติกรรมทางบวกของเยาวชน งานวิจัยกล่าวถึงจุดเด่นในการพัฒนาเยาวชนที่สำคัญมี 2 ส่วน คือ การลดพฤติกรรมทางลบและการส่งเสริมพฤติกรรมทางบวก มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจรูปแบบของบริบทที่มาจากทฤษฎีการพัฒนาเยาวชนด้วยการทดสอบปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยกระตุ้นของความสัมพันธ์ของครอบครัว โรงเรียนและชุมชน โดยมีผลลัพธ์ที่หลากหลายเป็นเครื่องชี้วัดการพัฒนาเยาวชนทั้งทางบวกและทางลบ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเยาวชนจำนวน 42,305 คน อายุ 11-17 ปี โดยสุ่มจากการสำรวจสุขภาพเยาวชนนานาชาติ ในปี 2003 การสำรวจประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนของปัจจัยกระตุ้นและปัจจัยเสี่ยงในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน และผลลัพธ์ที่สะท้อนการพัฒนาจากการส่งเสริมพฤติกรรมทางบวก และผลลัพธ์ที่สะท้อนการพัฒนาจากการลดพฤติกรรมทางลบ สถิติที่ใช้ทดสอบคือ สถิติการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะครอบครัวที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางบวกจำนวนมากสัมพันธ์กับความสามารถทางสังคมและการเห็นคุณค่าตนเองของเยาวชนอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

และ .05 พฤติกรรมการออกสู่สังคมภายนอก การเข้าสู่สังคมและปัญหาส่วนบุคคล การสื่อสารของครอบครัว อิทธิพลของการชมโทรทัศน์และพฤติกรรมสุขภาพของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของเยาวชนในระดับต่ำ ความปลอดภัยของโรงเรียนและชุมชนกับการเพิ่มขึ้นของความสามารถทางสังคมและการลดลงของพฤติกรรมการออกสู่สังคมภายนอก ความรุนแรงในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้าสู่สังคมและ การออกสู่สังคมภายนอก เท่ากับปัญหาส่วนบุคคลแต่ต่ำกว่าการเห็นคุณค่าตนเอง ข้อเสนอแนะของการวิจัย คือ เรื่องการพัฒนาสุขภาพของเยาวชนเป็นพื้นฐานในหลายบริบท บริบทที่เตรียมเยาวชนไม่เพียงแต่อธิบายผลทางลบแต่ยังแสดงชัดเจนในการพัฒนาทางบวกด้วยการส่งเสริมทางบวกส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถและการพัฒนาสุขภาพของเยาวชน

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน และสื่อมวลชน ซึ่งหมายรวมถึงทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น มีความสำคัญที่มีผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นจากแหล่งสำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมนั้นมีผลต่อความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมที่แสดงออกในทางคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่ควรมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในตัวเยาวชนที่ยั่งยืน